

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Центр підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів

Кафедра журналістики

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У ВИКОНАННІ УМОВ ЧЛЕНСТВА В ЄС»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу

заочної форми навчання

галузь знань – 28 «Публічне управління та
адміністрування»

спеціальність 281 – «Публічне управління
та адміністрування»

Савінський Давид Аркадійович

Керівник – д.н.держ.упр, проф.

Маляренко Т.А.

Рецензент – д.полі.н., проф.

Мацишина І.В.

Одеса – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: НОРМАТИВНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	6
1.1. Місце і роль міжнародних організацій у сучасному світі.	6
1.2. Співпраця України з міжнародними організаціями: напрямки, проблеми, перспективи.	16
Висновки до розділу 1.	29
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄС: ВІХІ, ЗДОБУТКИ, ЗАВДАННЯ	33
2.1. Ключові етапи реалізації євроінтеграційного курсу України	33
2.2. Членство в ЄС: умови та процедура прийняття	48
Висновки до розділу	59
РОЗДІЛ 3. СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	65
3.1. Специфіка реалізації євроінтеграційної стратегії України в умовах війни	65
3.2. Системна допомога ЄС у фокусі підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС	77
Висновки до розділу 3	86
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, сьогодні, як ніколи, Україна наблизилась до реалізації стратегічної мети – набуття членства в Європейському Союзі. Результатами зусиль, що Україна зробила на тривалому євроінтеграційному шляху стала реалізація всього 90% реформ, які були передбачені в статусі кандидата на членство. 28 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата в члени ЄС, і разом із ним – сім вимог, які необхідно виконати для початку переговорів про вступ. Не зважаючи на вкрай складну ситуацію, спровоковану повномасштабним вторгненням РФ, Україна доклала максимум зусиль для виконання поставленої задачі. 8 листопада 2023 року під час офіційного візиту в Україну Урсули фон дер Ляєн, було оголошено, що Європейська комісія рекомендувала Європейській раді під час грудневої зустрічі, запланованій на 14-15 грудня 2023., відкрити переговорний процес з Україною за умов доопрацювання трьох із семи вимог 2022 р., які торкаються заходів щодо боротьби з корупцією, законодавства про нацменшини та зменшення впливу олігархів. Якщо це станеться, то процес перемовин буде додатковим поштовхом для системних реформ в Україні. На цьому шляху слід задіяти усі можливі інструменти і механізми: політико-дипломатичні, організаційно-нормативні, фінансово-економічні, комунікативно-інформаційні, соціокультурні та гуманітарні. Серед них надзвичайним потенціалом у підвищенні ефективності в реалізації євроінтеграційної стратегії володіє співпраця України з міжнародними організаціями.

Не випадково, ця проблематика знаходиться у фокусі уваги к діючих політиків, так і експертного товариства. Спроби розв'язати цю проблему містяться у працях таких вітчизняних науковців, як Р. Войтович, Довгаль О. А. та Є. В. Фоміна, Д. Денісова, Ю. Древаль, Л. Колінець, А. Мокій та Т. Яхно, Т. Свида, О. Скрипник, Т. Стройко, Є Суліма, М. Щепелєв та ін. Втім, слід відзначити, що у публікаціях цих авторів міжнародні організації

переважно розглядаються або як суб'єкти глобальних економічних процесів, або у контексті стандартів міжнародного права.

Окремо слід відзначити також і низку ґрунтовних колективних досліджень, присвячених проблемам та перспективам співпраці нашої країни з МО в умовах глобалізації - «Інноваційний потенціал України в міжнародних відносинах» (Харків, 2014), «Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір» (Київ, 2018), «Глобальні тренди міжнародних відносин» (Київ, 2000) тощо.

Останнім часом активізувався науковий пошук у напрямку дослідження теоретичних і прикладних проблем комунікації ЄС та європейських регіональних міжнародних організацій з країнами-партнерами, і, перед усім, з Україною. Потужний корпус праць даної тематики представлений зокрема такими змістовними колективними публікаціями, підготовленими вченими різних регіонів України, як «Європейська та євроатлантична інтеграція» (Херсон, 2016), «Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.)» (Ужгород, 2022), «Європейські комунікації» (Київ, 2021), «Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика» (Харків, 2020) тощо.

Втім, питання підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС в науковій літературі висвітлено недостатньо.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є пошуки шляхів підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС в умовах війни.

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**:

- визначити сутність, функції та типологію міжнародних організацій як суб'єктів та складових системи міжнародних відносин;

- схарактеризувати етапи реалізації євроінтеграційного курсу України та визначити його нормативно-організаційний рівень;
- проаналізувати критерії для членства в ЄС та процедуру вступу у контексті українського досвіду;
- окреслити ключові фактори, що визначають специфіку реалізації євроінтеграційної стратегії України в умовах війни;
- визначити роль міжнародних організацій в наданні Україні системної допомоги в умовах війни у фокусі виконанні умов членства в ЄС.

Об’єктом дослідження виступає євроінтеграційний процес в Україні.

Предметом дослідження є співпраця України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС.

Основні методи дослідження. У процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний метод, аналіз та синтез, системний, структурно-функціональний, порівняльний методи.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в комплексному аналізі досвіду України з реалізації євроінтеграційної стратегії в умовах війни, включаючи пошук шляхів підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС.

Структура магістерської роботи. Робота містить вступ, три розділи, що включають шість підрозділів, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: НОРМАТИВНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

1.1. Місце і роль міжнародних організацій у сучасному світі.

Процеси глобалізації, що охопили людство останніми десятиліттями, вивели на авансцену світової політики у якості ключових суб'єктів міжнародні організації. Якщо у витоків створення системи міжнародного співробітництва передбачалось, що головним завданням міжнародних організацій є координація політики окремих держав у певних сферах та галузях, то на сьогодні вони перетворились на цілком самостійні інструменти вирішення питань світової політики з правом втручатися у внутрішні справи країн і народів. В таких умовах формування глобальної мережевої моделі міжнародної інституціональної комунікації, на зміну традиційним ієрархічним відносинам «центр впливу - периферія» приходить новий тип взаємодії, побудований на складних багаторівневих стосунках та взаємовпливах національних держав та наддержавних (транснаціональних) утворень. Дана тенденція поряд з позитивними наслідками породжує і ряд проблем. Перед усім, мова йде про перебирання деякими впливовими міжнародними організаціями частини повноважень, що належать до сфери державного суверенітету окремої країни. Все це актуалізує пошук механізмів адаптації публічного управління до впливів міжнародних організацій та захисту національних інтересів у процесі взаємодії держави з ними.

Спроби розв'язати цю проблему містяться у працях таких вітчизняних науковців, як Р. Войтович [7], Довгаль О. А. та Є. В. Фоміна [10], Д. Денісова [3], Ю. Древаль [9], М. Кизим та І. Матюшенко [43], Л. Колінець [36], В. Кравченко та С. Кравченко [39], А. Мокій та Т. Яхно [42], Т. Свида [57], О. Скрипник [60], Т. Стройко [64], Є Суліма, М. Щепелєв [65] та ін. Втім, слід відзначити, що у публікаціях цих авторів міжнародні організації

розглядаються або як суб'єкти глобальних економічних процесів, або у контексті стандартів міжнародного права.

Окремо слід відзначити також і низку ґрунтовних колективних досліджень, присвячених проблемам та перспективам співпраці нашої країни з міжнародними організаціями в умовах глобалізації. Це, зокрема, колективна монографія вчених ХНУ ім. Каразіна «Інноваційний потенціал України в міжнародних відносинах» [32], праці київських науковців «Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах» [63], «Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір» [55] тощо. «Дослідженню концептуальних і прикладних аспектів глобальних трендів міжнародних відносин у ретроспективному і проспективному форматі, аналізу впливу глобальних процесів на основні сфери міжнародної взаємодії, зокрема на політичну, економічну, безпекову, технологічну, енергетичну, гуманітарну, суспільну, кліматичну, з'ясуванню стратегічних ризиків потужності міжнародних акторів, розгляду прогностичних трендів міжнародних відносин» присвячена колективна монографія 2020 р. «Глобальні тренди міжнародних відносин» [8].

Останнім часом активізувався науковий пошук у напрямку дослідження теоретичних і прикладних проблем комунікації ЄС та європейських регіональних міжнародних організацій з країнами-партнерами, і, перед усім, з Україною. Потужний корпус праць даної тематики представлений зокрема такими змістовними колективними публікаціями, підготовленими вченими різних регіонів України, як «Європейська та євроатлантична інтеграція» (Херсон) [19], «Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.) (Ужгород) [20], «Європейські комунікації» (Київ) [45], «Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика» (Харків) [56] тощо.

Втім, питання підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС в науковій

літературі висвітлено недостатньо. Для вирішення цього дослідницького завдання, перед усім, необхідно чітко визначитись із сутністю, функціями та типологією міжнародних організацій як суб'єктів системи міжнародних відносин.

Міжнародні відносини реалізуються через взаємодію їх суб'єктів. До суб'єктів міжнародних відносин належать держави, нації, народи, соціальні спільноти, політичні партії, громадські організації та рухи, а також міжнародні організації. Особливістю міжнародних організацій як суб'єктів системи міжнародних відносин є те, що вони, поряд з державами та їх галузевими інституціями, є повноправними регуляторами цих відносин. Більш того, свої регулюючі функції міжнародні організації виконують на наднаціональному рівні. Таким чином, через залучення в упорядкований процес величезної кількості держав міжнародні організації здійснюють безпосередній вплив на розвиток і зміст міжнародних відносин.

Під міжнародною організацією прийнято розуміти «об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил і процедур і діяльність яких виходить за національні кордони» [41, с. 9].

Політична енциклопедія трактує міжнародну організацію як «об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів. Уряди діють від імені своєї держави і представляють її інтереси, дотримуючись поваги її суверенітету» [35, с. 517].

Втім слід зазначити, що у наукових колах досі не існує спільної думки щодо трактування дефініції «міжнародна організація». На сьогодні існує два магістральних підходи до визначення сутності даного поняття.

Згідно першого, міжнародна організація - це інститут багатосторонніх міжнародних відносин, який діє на постійній основі, створюється щонайменше трьома учасниками, має спільні, узгоджені цілі та компетенції. Структуру міжнародної організації складають постійні органи управління, а

її діяльність регулюється специфічними нормативно-організаційними механізмами (статут, регламент, членство, процедура, порядок прийняття рішень тощо).

У межах цього підходу міждержавне утворення для того, щоб визначатись як міжнародна організація, повинно відповідати низці критеріїв:

- об'єднання мінімум трьох різнонаціональних учасників (держав, юридичних та фізичних осіб);
- погоджені та задекларовані на постійній основі спільні цілі;
- міжнародний установчий документ;
- юридична рівність учасників;
- чітко прописані нормативно-організаційні засади діяльності;
- інституціональна структура управління.

Згідно даного підходу всі міжнародні організації поєднує саме цей перелік вимог, в той час, як вони можуть відрізнятись за сферою та галуззю діяльності, масштабом охоплення, цілями, рівнем компетенцій, організаційною структурою, характером членства, регламентом та процедурними особливостями.

Протилежний підхід трактує поняття «міжнародна організація» як будь-яке утворення (група, асоціація, організація тощо), що має постійну структуру і у своїй діяльності виходить за межі однієї держави. На нашу думку, таке вільне тлумачення не є доцільним, оскільки включає у номенклатуру міжнародних організацій широке коло суб'єктів: від транснаціональних корпорацій до терористичних організацій та кримінальних угруповань.

На початку нового тисячоліття кількість міжнародних організацій вже вимірюється десятками тисяч. Їх відрізняють не тільки склад учасників, цілі, сфери та галузі діяльності, масштаб охоплення, ступень інституалізації, але й коефіцієнт впливу на міжнародні відносини.

Знайомство з номенклатурою діючих у світі міжнародних організацій дозволяє стверджувати, що їх переважна більшість належить до так званих неурядових міжнародних організацій. Їх чисельність на сьогодні перетнула показник 20 тис. Щодо міждержавних організацій, то їх значно менше (порядку трьох тисяч), проте їх число зростає кожного року.

Безумовно, що такі показники ускладнюють систематизацію міжнародних організацій та унеможлиблюють створити їх єдину класифікацію. Наведемо низку критеріїв, за якими створено найбільш розповсюджені на сьогодні класифікації міжнародних організацій:

- характер членства суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації;
- масштаб та рівень географічного поширення;
- функціональна спрямованість;
- характер діяльності.

За складом членів і юридичним статусом міжнародні організації поділяються на *міждержавні та неурядові*.

Міждержавні організації або міжнародні міжурядові організації - (англ. International Intergovernmental Organization (IIGO's)) утворюються на основі офіційних урядових угод між трьома та більше країнами. (Угоди між двома державами називають двосторонніми або білатеральними, і на їх основі не утворюються міжнародні організації). Міжнародна урядова організація - це завжди продукт багатосторонніх узгоджень, втілений у інституційну одиницю міжнародних відносин. Важливо, що у роботі міждержавної міжнародної організації приймає участь офіційний представник країни-члена, а відповідальність за його дії несе уряд країни. Іншими словами, «представник країни в організації відстоює не свою власну точку зору, а узгоджену на відповідному рівні позицію свого уряду» [41, с. 14]. Прикладами таких організацій є такі впливові суб'єкти світової політики, як ООН, НАТО, ОБСЄ, МВФ, СОТ, ОПЕК, НАФТА тощо.

Міжнародні неурядові організації (INGOs) утворюються суб'єктами, які не є офіційними представниками своїх урядів. При чому, членство суб'єктів неурядової міжнародної організації може біти як індивідуальним, так і колективним. Прикладом індивідуального членства є участь видатних вчених світу у роботі Римського клубу. Учасники INGOs не уповноважені урядом своїх держав представляти їх офіційну позицію в, відповідно, мають більшу свободу в діях та висловленнях. Рішення неурядових міжнародних організацій не є обов'язковими для виконання, а носять рекомендаційний характер. Втім, незаперечним є факт, що неурядові міжнародні організації мають досить сильний вплив на міжнародні відносини (Римський клуб, Лондонський клуб, Міжнародна торговельна палата, різноманітні ТНК, Amnesty International, Лікарі без кордонів тощо).

За умовами участі в членстві міжнародні організації поділяються на *відкриті й закриті*. «До відкритих організацій може увійти кожна держава, яка поділяє принципи й статут організації. До закритих організацій нових членів приймають тільки по запрошенню засновників організації» [41, с. 16].

За масштабом та рівнем географічного поширення міжнародні організації поділяються на *глобальні та регіональні*.

Глобальні (або трансрегіональні) організації об'єднують країни або інші суб'єкти поза географічним (континентальним) чинником. Прикладами таких міжнародних організацій є Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світову організацію торгівлі (СОТ), Червоний хрест, Римський клуб, Організацію економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ЮНЕСКО, Світова організація інтелектуальної власності та інші.

Регіональні міжнародні організації об'єднують країни, розташовані в певному політико-географічному регіоні: Європі, Азії, Південній Америці тощо. Це такі впливові МО, як Європейський Союз (ЄС), Північноамериканська асоціація вільної торгівлі (НАФТА), Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) та інші. До регіональних міжнародних

організацій також відносять і трансконтинентальні утворення. Їх відмінною рисою є прив'язка до якогось певного простору. Так, Північна Атлантика стала об'єднуючим елементом для НАТО, членами якого є країни Західної Європи, Центральної Європи і Північної Америки. До Асоціації Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), стрижневим елементом якого виступає Тихий океан, входять країни навіть чотирьох континентів: Азії, Австралії; Північної та Південної Америки. Територія колишнього СРСР об'єднала пострадянські країни Східної Європи та Центральної Азії до Співдружності належних держав (СНД).

За функціональною спрямованістю міжнародні організації поділяються на *організації загальної і спеціальної компетенції*.

Діяльність організацій загальної компетенції є поліфункціональною і охоплює широке коло питань. Так, діяльність ООН розповсюджується майже на всі сфери життєдіяльності суспільства: політичну, культурну, гуманітарну, наукову, екологічну, безпекову, юридичну тощо. Широку розгалуженість мають також і функції ЄС. Вони охоплюють питання регулювання зовнішньополітичних відносин, економічної сфери, ринку праці, міграційної політики, гуманітарно-культурних політик тощо).

До організацій спеціальної компетенції відносяться міжнародні організації, діяльність яких сфокусована на ключовій функції, а решта (якщо вони є) мають статус допоміжних. Це такі монофункціональні фінансово-економічно спрямовані міжнародні організації, як Світова організація торгівлі (СОТ), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), НАФТА.

Монофункціональною міжнародною організацією є Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ, англ. International Atomic Energy Agency, IAEA), яка прагне сприяти мирному використанню ядерної енергії та перешкоджати її використанню в будь-яких військових цілях.

На сферу освіти, науки, культури спрямована діяльність ЮНЕСКО(англ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO).

З метою заохотити творчу діяльність та забезпечити захист інтелектуальної власності в усьому світі було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (BOIB) (англ. World Intellectual Property Organization, WIPO).

Проблемами охорони здоров'я у світовому масштабі опікується Всесвітня організація охорони здоров'я (BOOЗ, англ. World Health Organization (WHO)).

Наступним критерієм, покладеним у класифікацію міжнародних організацій є характер їх діяльності. Міжнародні організації поділяються на *універсальні, політичні, оборонні, економічні, гуманітарні, культурно-просвітницькі та інші.*

Універсальною міжнародною організацією є ООН, яка здійснює регулювання й нагляд в найважливіших сферах людської діяльності. Універсальним є і характер діяльності Європейського Союзу, який унормовує та регулює політичну, економічну, правову, гуманітарно-культурну та інші сфери життя країн –членів організації.

Ключовим мотивом створення *політичних міжнародних організацій* є об'єднання країн у саме політичний альянс. Приміром, головною метою Ліги арабських держав (ЛАД) є захист економічних, культурних, оборонних та інших інтересів арабських країн в світі та їх координація «для піднесення добробуту». В основу політичної діяльності Організації «Ісламська конференція» покладено не національну, а конфесіональну солідарність, хоча цілі Організації цілком схожі з програмою ЛАД. До типу політичних міжнародних організацій відносяться і Організація африканської єдності (ОАЄ), Організація Американських Держав (ОАД), Азіатсько-Тихоокеанська Рада (АЗПАК) т інші. Міжнародні організації, в яких політична функція є головною, активно діють і у Європі. Це - Західноєвропейський союз (ЗЄС),

Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інші.

Окремим різновидом політичного типу міжнародних організацій є *організації воєнного, або оборонного характеру*. Це, зокрема Західноєвропейський союз (ЗЄС), який Маастрихтською декларацією (1991 р.) визначено як «оборонну складову» Європейського Союзу (ЄС). (Хоча на сьогодні ці дві організації є самостійними і діють як окремі суб'єкти міжнародних відносин). Військовими за характером є Організація Північноатлантичного договору (НАТО), «Тихоокеанський пакт безпеки» (військовий союз 3-х держав: Австралії, Нової Зеландії та США - АНЗЮС), Військово-політичний союз АНЗЮК (мініНАТО в Азійсько-Тихоокеанському регіоні), до складу якого входять Австралія, Нова Зеландія, Велика Британія, Малайзія та Сінгапур та інші.

Окремо слід відзначити і підвищення впливу на світовий політичний процес таких неформатних міжнародних утворень, як «політичні клуби», що утворюють порядок денний світової політики. Мова йде перед усім, про Групу Семи (G7) - міжнародний клуб урядів семи високорозвинених країн світу (США, Японія, Німеччина, Британія, Франція, Італія, Канада), лідери яких регулярно зустрічаються для обговорення спільних перед усім економічних проблем і намагаються узгоджувати свою політику у цій сфері. Країни, чії економіки становлять 90 % світового ВВП, 80 % світової торгівлі (включаючи внутрішню торгівлю у ЄС) та дві третини населення світу включає Група двадцяти, або G20. Резонансною є діяльність групи БРІКС (англ. BRICS), яка узгоджує економічні інтереси найбільших за площею та населенням країн, що розвиваються - Бразилії, Росії, Індії, КНР, ПАР.

Не зважаючи на широку палітру класифікацій, найчастіше поняття «Міжнародна організація» асоціюється терміном Міжнародна міжурядова організація (англ. International Intergovernmental Organization (IIGO's)). Саме тому, з огляду на обмежений стандартами обсяг роботи, у нашому дослідженні ми будемо виходити з того, що міжнародна організація – це

створене для виконання певних цілей на основі міжнародного договору і у відповідності з міжнародним правом об'єднання трьох та більше держав, що має систему постійно діючих інституцій та володіє міжнародною правосуб'єктністю.

Виходячи з цього, ознаками міжнародної організації є:

- державний рівень суб'єктності;
- договірна основа;
- наявність конкретних задекларованих цілей;
- правосуб'єктність (наявність прав і обов'язків);
- відповідність нормам міжнародного права;
- наявність постійної організаційної структури.

Не зважаючи на різноманітність міжнародних організацій, всі вони у своїй діяльності націлені на реалізацію комплексу функцій. «Під функціями слід розуміти зовнішні прояви процесів діяльності з виконання покладених на неї завдань (наприклад, регулюючі, контрольні, оперативні та інші функції). При цьому організація має право здійснювати свої функції тільки в межах закріпленої за нею компетенції» [73, с.256].

Як правило, міжнародні організації виконують такі основні функції:

- інструменталістську (виступають у якості інструментів зовнішньої політики окремих держав);
- комунікативну (виступають в якості арени для дискусій членів організації);
- посередницьку (служать форумом для міждержавного діалогу з питань вирішення проблем регіонального або глобального характеру);
- правотворчу (беруть участь у створенні юридичних норм у межах своєї компетенції);
- соціалізаторську («служать одним з найважливіших каналів міжнародного соціалізації для держав, що прагнуть вступити до їх складу»); [73, с.257]

- регулюючу (беруть участь у регулюванні того чи іншого напрямку соціально-політичного розвитку або окремої галузевої діяльності);
- наглядово-контролюючу (спостерігають за додержанням державами прийнятих норм міжнародного права, правилам і стандартам у певній сфері чи галузі);
- інформаційну (виступають в якості найбільших одержувачів інформації і каналів її поширення).

Взаємні зв'язки та співробітництво між міжнародними організаціями дають підстави констатувати наявність системи міжнародних організацій, в центрі якої знаходиться Організація Об'єднаних Націй.

1.2. Співпраця України з міжнародними організаціями: напрямки, проблеми, перспективи.

Система міжнародних організацій пройшла певні *історичні етапи* становлення і розвитку. У витоків цієї системи стояли воєнні союзи держав, історія яких нерозривно поєднана з історією Європи і світу. Щодо політичних і торгівельних союзів, то їх історія бере початок від створення Ганзи - союзу північно-німецьких міст, який існував в XIV-XVII сторіччях. «Іншим, вже пізнішим, прикладом утворення міжнародної організації для вирішення економічних проблем був Німецький митний союз, заснований в 1834 р.» [41, с. 18]. Ці і подібні їм об'єднання, в силу своєї розрізненості і фрагментарності, не змогли сформувати міжнародної системи. Хоча повною мірою їх можна вважати моделлю для створення міжнародних організацій на основі інтеграції навколо оборонних, економічних, культурно-гуманітарних та інших цілей.

Цілісна система міжнародних організацій в своєму становленні пройшла декілька етапів. Її формування бере початок з середини 19 століття.

Перший етап охоплює період: середина 1850-х – 1940-ї рр. і пов'язаний із фундацією практики взаємодії міжнародних організацій.

Другий етап (середина 40-х років — кінець 50-х років 20 ст.) позначений формуванням Організації Об'єднаних Націй як системного утворення.

Третій етап (кінець 50-х років — кінець 80-х років 20 ст.) характеризувала активізація регіонального чинника в процесі утворення й поширення міжнародних організацій.

Четвертий етап (з початку 1990-х років – 2010-і рр.) пов'язаний із відновленням єдиної системи міжнародних відносин внаслідок розпаду світової соціалістичної системи.

П'ятий етап (середина 10-х рр. 21 ст.) відзначається тектонічними змінами у світовому політичному порядку, втратою впливу та дієвості міжнародних організацій в сфері діяльності по регулюванню конфліктів та пошуком нових форм міжнародної взаємодії.

Україна є повноправним учасником всіх етапів формування і розвитку системи міжнародних організацій.

Україна стояла у витоків Організації Об'єднаних Націй. Вона є однією з держав-засновниць ООН і державою - членом організації. З 1945 роки вона брала участь в роботі ООН як Українська Радянська Соціалістична Республіка, а після 1991 року, з відновленням незалежності, - як Україна. Після проголошення незалежності участь України у діяльності ООН була визнана одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики держави. Організація Об'єднаних Націй в Україні співпрацює з урядом і народом України з метою розбудови культури гідності, завдяки розумінню та повазі до прав людини, для забезпечення миру та перетворень в Україні.

З набуттям незалежності Україна пройшла динамічний шлях по входженню на правах рівноправного партнера у систему міжнародних відносин. Важливим напрямком цієї стратегії стало набуття членства у багатьох міжнародних організаціях, в тому числі і регіональних.

За результатами аналітичного дослідження Є Доронцевої за 30 останніх років Україна уклала та приєдналася в межах 55 блоків та союзів до 1996 міжнародних законодавчих актів. Крім того, Україні долучилась до «46 міжнародних стандартів і правил, які були розроблені для нормування певних сфер» [12].

За даними Міністерства закордонних справ (МЗС), станом на 1 січня 2022 року Україна є членом 81 міжнародної організації [23]. У більшості з них, яка складає 69 організацій, Україна має статус повноправного члена. Це дає нашій країні право брати участь у роботі міжнародних організацій на постійній основі, зокрема голосувати на засіданнях, формувати порядок денний, готувати стратегії розвитку, розробляти спільно з іншими учасниками організації міжнародні документи, імплементувати стандарти, розроблені в межах компетенції організації, тощо.

У таких організаціях, як Світова асоціація автомагістралей, Європейська організація ядерних досліджень та Генеральна конференція з мір і ваг Україна є асоційованим членом. А у роботі ще трьох (Міжнародна організація цивільної оборони, Міжнародна організація з франкофонії та Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму), - приймає участь в статусі спостерігача. «Асоційоване членство передбачає участь у роботі органів міжнародної організації, сплату членських внесків, укладення міжнародних договорів у межах організації тощо. Статус спостерігача дає країні право брати обмежену участь у діяльності організації, але не дозволяє голосувати під час засідань або пропонувати рішення» [12]. Втім, і статус асоційованого членства, і статус спостерігача дають обмежене право участі у діяльності міжнародної організації у порівнянні зі статусом повноправного членства.

У таких міжнародних організаціях, як Об'єднаний інститут ядерних досліджень, Міжнародна організація виноградарства та виноробства, Міжнародна організація з цукру, Міжнародний центр наукової та технічної інформації Україна припинила свою участь.

До трійки організацій, із якими Україна має найбільше спільного міжнародного законодавства входять ООН, Рада Європи, СНД.

Не зважаючи на події останніх років, що розгорнулись на території нашої держави і здетонували переформатування всього світового порядку у глобальному масштабі, на сьогодні найбільшу кількість міжнародних документів Україна має в рамках співпраці з СНД (всього 944 одиниць). При цьому, не зважаючи на те, що Україна була однією з країн-засновниць СНД, вона так і не стала членом організації, оскільки не взяла на себе зобов'язання країни-члена, позаяк не підписала рішення про ухвалення статуту організації. А вже у 2018 році Україна остаточно вийшла із усіх статутних органів СНД. Тим не менш, чинними у рамках Співдружності незалежних держав залишаються 365 документи, а втратили чинність або були денонсовані лише 71 [23]. «Інші 509 документів не ратифіковані Україною і стосуються переважно організаційних питань (це рішення щодо внесення змін у правила Співдружності, схвалення проєктів міжнародних документів, призначення на посади в органах СНД тощо)» [12]. Якщо відкинути документи саме такого характеру, найбільшими сферами співробітництва в рамках СНД є економіка, торгівля, культурна взаємодія, інформаційна політика, безпека.

На відміну від СНД, в двох інших організаціях, що входять у лідерську трійку, Україна є повноправним членом. Основними сферами співробітництва України з ООН є екологія (39 документів), захист прав людини (34 документи) та безпека (36 документів), міжнародне судочинство (30 документів). Щодо Ради Європи, то ключовими напрямками співробітництва України з цією організацією є захист прав людини (28 документів), правоохоронна діяльність (21 документ), сфера інформаційної політики та культури (19 документів).

Активно співпрацює Україна із такими міжнародними організаціями МО, як Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ, Міжнародна організація праці, ЮНЕСКО, Світова Організація Торгівлі, Всесвітня медична асоціація, Міжнародна морська організація, Всесвітній поштовий союз, Рада з

міжнародних стандартів фінансової звітності, Гаазька конференція з міжнародного приватного права, Міжнародна організація цивільної авіації, Рада митного співробітництва, Міжнародна організація з міграції, Євратом, Організація Чорноморського економічного співробітництва.

Кількісний аналіз документів, підписаних Україною з різноманітними міжнародними міжурядовими організаціями, дозволяє визначити ключові сфери співробітництва нашої країни з ними. Це, перед усім, є сфера безпеки, соціальна політика, співробітництво в економічній і торгівельній галузях, інформаційна політика і культура. Кількість міжнародних документів, які Україна уклала або до яких приєдналася у кожному з цих напрямків, перевищує сотню.

Розглянемо більш детально вектори співробітництва України по найбільш активним напрямкам співпраці з міжнародними організаціями.

Сфера безпеки (всього 219 документів) включає такі вектори, як:

- участь України у миротворчих місіях та військових навчаннях;
- роззброєння і обмеження використання зброї масового знищення;
- безпека на морі;
- кібербезпека;
- спільна протидія надзвичайним ситуаціям.

Як зазначено у аналітичному дослідженні Є. Доронцевої, «Найбільше міжнародних документів у цій сфері - 127 - Україна поділяє з СНД, набагато менше - із ООН (36 документів) і НАТО (21 документ). Крім того, в безпековій сфері Україна співпрацює з Міжнародною морською асоціацією (13 документів, які стосуються переважно безпеки на морі), ЄС (вісім документів), ОБСЄ (сім документів) Радою Європи (п'ять документів) та Чорноморським економічним співробітництвом (два документи)» [12].

Основні вектори співробітництва України з міжнародними організаціями у *сфері соціальної політики* (загалом 178 документів)

включають вирішення таких проблем, як зайнятість та соціальний захист працівників. Тут пальму першості отримала Міжнародна організація праці (МОП), з якою Україна ратифікувала 140 конвенцій, а також підписала міжнародні договори (один пакт і одну угоду) щодо соціального захисту і забезпечення. Крім МОП у сфері соціального захисту Україна активно співпрацює із СНД (25 угод) та Радою Європи (11 документів).

В економічній сфері (всього 158 документів) ключовими напрямками співробітництва України з міжнародними організаціями виступають:

- інвестиційна діяльність;
- фінанси;
- умови торгівлі з країнами окремих регіонів.

«Найбільше угод в економічній сфері Україна має з СНД (91 документ), СОТ (дванадцять документів), ГУАМ та ЄБРР (по сім документів з кожною організацією)» [12].

У сфері інформаційної політики, культури і спорту (всього 109 документів) можна виділити такі напрямки співробітництва України з міжнародними організаціями, як:

- розвиток культурних зв'язків між країнами;
- захист культурної спадщини та охорона пам'яток;
- захистом авторських прав на твори мистецтва;
- зловживаннями у спорті.

Зокрема, у сфері культури і охорони пам'яток найбільш активно Україна співпрацює з СНД (58 ініціатив), Радою Європи (20 документів), ООН (17 документів) та ЮНЕСКО (10 документів).

Крім вищеназваних напрямків, Україна активно співпрацює з міжурядовими міжнародними організаціями в таких сферах, як:

- захист прав людини (79 документів);*
- охорона здоров'я (75 документів);*
- екологія (71 документ);*
- міжнародне судочинство (69 документів);*

правоохоронна система (61 документ);
зв'язок і міжнародне сполучення (61 документ);
наукове співробітництво (46 документів);
уніфікація правил і дозвільних документів (46 документів);
митне і податкове співробітництво (42 документи);
енергетика (36 документів);
міграційна політика (36 документів)
інші (75 документів).

Окремо слід також відзначити специфіку співпраці України з міжнародними організаціями пострадянських країн.

Україна входить у вісім організацій, які складаються повністю або переважно з країн - колишніх республік СРСР. Повноправне членство Україна має в таких організаціях, як Міжнародна організація космічного зв'язку (Інтерспутнік), Міжурядова організація міжнародних залізничних перевезень (більшість учасників — країни колишнього СРСР), Євразійське співробітництво національних метрологічних установ (КООМЕТ), Організація співдружності залізниць та Організація за демократію та економічний розвиток — ГУАМ. Також Україна є країною-спостерігачем у Євразійській групі з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ЄАГ). Втім не зважаючи на участь у роботі цих МО, Україна не має міжнародних договорів із жодною з них, окрім ГУАМ - міжнародною організацією за демократію та економічний розвиток, яка була створена в 1997 році Грузією, Україною, Азербайджаном та Молдовою. (Статут підписано Україною у 2006 році).

Як вже було зазначено вище, найактивніше співробітництво, принаймні на формальному рівні, Україна мала із СНД. Загалом з СНД підписано 944 документи. І якщо майже половина з них – це рішення, які формально не є обов'язковими до виконання, оскільки не передбачають процедури ратифікації державою, тим не менш, 436 документи було ратифіковано

Україною. Причому, 365 є з них чинними (71 на 1 січня 2022 року втратили чинність) [23].

Найактивніша задекларована діяльність по співробітництву України із СНД припадає на сферу безпеки. «Тут ми маємо 53 чинні документи, які стосуються проведення спільних антитерористичних заходів на території держав-учасниць, взаємодопомоги у випадках надзвичайних ситуацій, розвитку єдиної системи протиповітряної оборони, а також рішення про участь держав-учасниць у договорі ООН про нерозповсюдження ядерної зброї» [12].

Серед ключових напрямків співпраці України з СНД – економічна (38 чинних документів) та культурна (24 чинних документи) сфери. Предметом співпраці в економіці є зокрема вирішення питань експорту-імпорту, розробка та уніфікація правил і умов торгівлі, проблеми логістики, інвестиційна діяльність. У культурній сфері взаємодія країн-партнерів відбувається навколо питань розвитку кінематографу, книговидавництва, медіа, спорту, збереження культурних цінностей. Іншими напрямками співробітництва країн -учасниць є наука, соціальна політика, митна і податкова співпраця, правоохоронна діяльність.

Проте збройна агресія РФ в 2014 році поставила нашу країну перед вирішеннями низки невідкладних питань. «Україна почала процес перегляду і виходу із застарілих і непотрібних в сучасних умовах міжнародних законодавчих актів у рамках СНД. Станом на початок жовтня 2022 року наша держава вийшла із 71 такого документу (19% від загальної кількості). Найбільше угод СНД, з яких Україна вийшла, стосуються організаційних питань та безпеки — 22 і 12 відповідно. У сфері економічної співпраці Україна розірвала 11 договорів із 39, в інших сферах кількість розірваних договорів менша 10. У відносному вимірі найбільше припинено угод у сфері авіації (дві з трьох) та енергетики (чотири з десяти). Україна не вийшла із жодної угоди з СНД, яка стосується зв'язку і міжнародного сполучення, міграційної політики, захисту прав людини, охорони здоров'я, уніфікації

правил та дозвільних документів, будівництва і архітектури, екології, а також державного управління» [12].

Триває процес по замороженню співробітництва з МО пострадянського простору, діяльність яких тісно пов'язана із москвою. Так, Україна спершу призупинила членство, а 2 вересня 2022 року рішенням уряду через повномасштабне російське вторгнення в Україну остаточно вийшла з організації «Об'єднаний інститут ядерних досліджень» (ОІЯД) зі штаб-квартирою в рф.

У світлі сьогоднішніх подій вкрай актуальним для *України* є *співробітництво з військовими союзами*. Метою даних організацій є підвищення обороноздатності країн-учасниць та упередження можливої військової агресії проти них. Формами співробітництва країн у сферах оборони і безпеки, як правило у мирний час виступають організації спільних навчань, уніфікація стандартів озброєнь, обмін досвідом. У разі збройної агресії країни-союзники здійснюють всіляку підтримку наданням озброєння, відправкою військового контингенту, допомогою гуманітарного характеру.

Україна не входить до жодного з військових союзів, але веде активну співпрацю з ними.

Найважливішим партнером України у сфері безпеки і оборони з 1991 року виступає Північноатлантичний Альянс - НАТО. На сьогодні між Україною і НАТО підписаний 21 міжнародний договір. Найважливіші між них -Хартія про особливе партнерство від 1997 року та Декларація про її доповнення від 2009 року. У цих документах було не тільки задекларовано принципи та зобов'язання сторін, але підтверджено намір України щодо поглиблення військової реформи, зокрема у напрямку приведення Збройних Сил України до стандартів НАТО. У цьому зв'язку варто відзначити, що саме наша країна першою з країн СНД вступила в програму НАТО «Партнерство заради миру», спрямовану на реформування збройних сил країн-учасниць та поглиблення відносин у сфері безпеки та оборони.

Решта угод Україна – НАТО торкаються таких питань, як участь українського контингенту у місіях та навчаннях Альянсу. Зокрема, до 24 лютого 2022 року представники ЗСУ активно залучались до ключових операцій та місій НАТО у Афганістані, Косово та інших. Тільки за період 2019 – 2021 р. було проведено понад 30 спільних військових навчань.

До цього масиву договорів Україна – НАТО додаймо також угоди «про спільну систему кодифікації, обмін даними про повітряну обстановку, співпрацю у сфері медичної реабілітації, а також охорони інформації з обмеженим доступом» [12].

Одним з найважливіших напрямків співпраці України з Північно-Атлантичним Альянсом була і залишається уніфікація українських військових стандартів із стандартами НАТО. Адже саме їх імплементація є одним із визначальних кроків та умовою для вступу України в Альянс. Як зазначають спостерігачі, на початок 2022 року Україна впровадила 19% від даних стандартів від їх загальної кількості 292.

Говорячи про співробітництво України з Альянсом не можливо уникнути геополітичного контексту. Добре відомо, що прагнення нашої країни до отримання плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) неодноразово зустрічало на своєму шляху активний супротив рф та блокувалось певними, доволі впливовими, політичними колами в середині самої країни. Будучи позаблоковою державою, через анексію Росією Криму та окупацію частини Донецької та Луганської областей у 2014 р. український парламент скасовує

позаблоковий статус України був прописаний у Конституції. А у 2019 році новообраний Президент України Володимир Зеленський підписав закон про внесення змін до Конституції щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО. Після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну 3 жовтня 2022 року Президент В. Зеленський, надихнувшись досвідом Швеції та Фінляндії, підписав заявку на пришвидшений вступ України до НАТО без ПДЧ. Заявку вже підтримали

10 країн Альянсу: Канада, Латвія, Литва, Естонія, Чехія, Північна Македонія, Чорногорія, Румунія та Словаччина.

Стандарти НАТО - не єдині, які наполегливо імплементує Україна. Ми активно *співпрацюємо із професійними асоціаціями та організаціями зі стандартизації*. В рамках співробітництва з дев'ятьма МО наша країна імплементувала 46 міжнародних правил і стандартів. Більшість з них торкаються фінансової сфери (міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які розробляє Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB), митної справи (міжнародні митні правила (Incoterms) Міжнародної торгової палати), сфери електрозв'язку (МСЕ), та безпосередньо Міжнародної організації зі стандартизації (ISO).

Найважливішим напрямком міжнародного співробітництва для України є *співпраця з організаціями європейських країн*. Ключовими партнерами нашої країни на Європейському континенті виступають Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ. «Загалом, Україна співпрацює з двадцятьма чотирма організаціями Європи і має з ними 221 міжнародний документ. У тринадцяти європейських організаціях Україна є повноправним членом, ще в одній — Європейській організації з ядерних досліджень (CERN) — асоційованим членом. У десять європейських організацій Україна не входить, але має з ними угоди та розвиває співпрацю. До останніх належить ЄС, Європейське агентство авіаційної безпеки (EASA), Євратом, Європейське космічне агентство, та інші» [12].

З Європейським Союзом, як ключовим партнером України, підписано 31 міжнародну угоду про співробітництво. Серед найважливіших документів слід назвати угоди про асоціацію між Україною та ЄС; про спрощення оформлення віз (т. зв. шенгенські угоди); про спільний авіаційний простір; про вантажні перевезення автомобільним транспортом, угоду про т. зв. «митний безвіз», а також закони про приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про процедуру спільного транзиту.

Україна співпрацює з ЄС також у питаннях безпеки і оборони, правоохоронної діяльності, цивільної безпеки, а також у сфері науки і технологій.

В цілому, з міжнародними міжурядовими організаціями країн Європи Україна найактивніше співпрацює у сфері захисту прав людини (27 документів); економіки й торгівлі (24 документи); інформаційної політики, культури і спорту (23 документи); правоохоронної діяльності (23 документи); сфері безпеки (20 документів); у митному і податковому співробітництві (10 документів); екології (9 документів); публічного управління та адміністрування (9 документів); енергетики (8 документів); міграційна політика (8 документів) тощо.

В сфері захисту прав людини Україна ратифікувала всі ключові конвенції Ради Європи, що торкаються питань протидії торгівлі людьми, скасування смертної кари, захисту гендерного рівноправ'я.

В економічній сфері крім ЄС, Україна, співпрацює ще з такими організаціями, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР/EBRD) та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ/EIB). У сфері торгівлі наша країна активно співпрацює і з організаціями окремих європейських країн. Це, приміром, такими як союз Бельгії, Нідерландів та Люксембургу – т. зв. Бенілюкс, або об'єднання європейських країн, які не стали членами ЄС – Ліхтенштейну, Швейцарії, Ісландії та Норвегії, (ЄАВТ).

«У питаннях правоохоронних органів та безпекового співробітництва Україна співпрацює з Радою Європи, ЄС та ОБСЄ; у сфері міжнародного судочинства - з Європейською організацією з питань юстиції; у питаннях енергетики - з Європейською спільнотою з атомної енергетики (Євратом); у сфері науково-технічного співробітництва — з ЦЕРН; авіації — з Європейським агентством з питань авіаційної безпеки (EASA)» [12].

Наприкінці відзначимо, що, говорячи про співпрацю України з міжнародними урядовими організаціями, сьогодні не можна залишити поза увагою і низку проблем, які з особливою гостротою проявились у зв'язку із

повномасштабною агресією РФ проти нашої країни. Мова йде про неспроможність системи міжнародної безпеки запобігати і протидіяти збройним конфліктам. Так, з 24 лютого 2022 року ми зіткнулись з активною практикою використання росією права вето для блокування рішень у Раді безпеки ООН. Також через постійні перешкоди з боку російського окупаційного корпусу була згорнута робота спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, що відкрито слід розцінювати як прояв слабкості, ненадійності та бездіяльності. Ці та інші приклади стали справнім лакмусом того, що уся світова колективна безпекова система потребує суттєвого реформування, а, можливо, і переформатування.

З іншого боку, повномасштабна війна позначилась на зростанні міжнародної підтримки України і пожвавленні певних інтеграційних процесів. Серед них відзначимо, перед усім, прискорення процедури отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС та реальну, а не декларативну інтеграцію з НАТО.

Для успіху на шляху інтеграції до простору європейської цивілізації та її інституціонального закріплення Україні потрібно виконати низку завдань.

Зокрема умовами вступу до НАТО, поряд з прискоренням впровадження стандартів Альянсу у військовій сфері, українське суспільство на чолі з урядом повинно: 1) запровадити стійку, засновану та сталих інституціях, демократію, та 2) значно знизити рівень корупції.

Дорожньою картою до пункту «початок переговорів про вступ до України до Європейського Союзу» передбачено здійснення українською владою семи блоків реформ:

- завершення судової реформи;
- антикорупційної реформи (зокрема проведення чесних конкурсів на посади голови Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро);

- приведення національного законодавства про боротьбу з відмиванням коштів у відповідність до стандартів FATF та реформування правоохоронних органів;
- реалізація «антиолігархічного закону» з урахуванням висновків Венеційської комісії;
- приведення національного законодавства про аудіовізуальні послуги у відповідність до європейського;
- завершення реформи законодавства про нацменшини.

Отже, перед Україною постала невідкладна робота з посилення свого нормативно-інституціонального статусу як суб'єкту міжнародних відносин, що передбачає активізацію співпраці з міжнародними організаціями, перед усім у напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції.

Висновки до Розділу 1.

На основі узагальнення тематичної наукової літератури окреслено два підходи до визначення поняття «міжнародна організація»: вузький (або інституціонально-правовий) та розгалужений (або вільно-асоціативний).

Визначено широку палітру класифікацій міжнародних організацій. Зокрема міжнародні організації поділено на:

- міжнародні міжурядові організації (IIGO's)) та міжнародні неурядові організації (INGOs) (критерій: за характером членства суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації);
- глобальні та регіональні міжнародні організації (критерій - масштаб та рівень географічного поширення);
- міжнародні організації загальної і спеціальної компетенції (поліфункціональні (універсальні) та монофункціональні міжнародні організації) (критерій - функціональна спрямованість);

- універсальні, політичні, оборонні, економічні, гуманітарні, культурно-просвітницькі та інші міжнародні організації (критерій - характер діяльності);
- відкриті й закриті міжнародні організації (критерій умови участі в членстві міжнародні організації).

Спираючись на інституціонально-правовий підхід та беручи до уваги те, що найчастіше поняття «Міжнародна організація» асоціюється з терміном «Міжнародна міжурядова організація» (англ. International Intergovernmental Organization (IGO's)), запропоновано визначати міжнародну організацію як створене для виконання певних цілей на основі міжнародного договору і у відповідності з міжнародним правом об'єднання трьох та більше держав, що має систему постійно діючих інституцій та володіє міжнародною правосуб'єктністю.

Ознаками міжнародної організації визначено:

- державний рівень суб'єктності;
- договірна основа;
- наявність конкретних задекларованих цілей;
- правосуб'єктність (наявність прав і обов'язків);
- відповідність нормам міжнародного права;
- наявність постійної організаційної структури.

2. На основі аналізу нормативно-правової бази співпраці України з міжнародними організаціями доведено, що на сьогодні Україна є повноправним членом 69 міжнародних організацій, у трьох міжнародних організаціях має статус асоційованого члена, а також є спостерігачем у трьох міжнародних організаціях. Найширшу законодавчу базу Україна має у стосунках зі Співдружністю Незалежних держав (СНД), Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародною організацією праці (МОП) та Радою Європи.

З'ясовано, що найбільшими сферами співпраці України з міжнародними урядовими організаціями в цілому є сфера безпеки (всього 219 документів), соціальна політика (178 документів), співробітництво в економічній і торгівельній галузях (158 документів), інформаційна політика і культура (109 документів), захист прав людини (79 документів); захист прав людини (79 документів); охорона здоров'я (75 документів); екологія (71 документ); міжнародне судочинство (69 документів); правоохоронна система (61 документ); зв'язок і міжнародне сполучення (61 документ); наукове співробітництво (46 документів); уніфікація правил і дозвільних документів (46 документів); митне і податкове співробітництво (42 документи); енергетика (36 документів); міграційна політика (36 документів) та інші напрямки (75 документів).

Відзначено ключові вектори взаємодії України з міжнародними організаціями. Це - співпраця України із міжнародними організаціями країн пострадянського простору; співпраця з військовими союзами (НАТО); співпраця із професійними асоціаціями та організаціями зі стандартизації; співпраця з організаціями європейських країн.

Схарактеризовано специфіку співпраці України із міжнародними організаціями країн пострадянського простору, зокрема ГУАМ та СНД. Відзначено, що попри показники найактивнішого співробітництва, принаймні на формальному рівні, України із СНД (944 документи), на сьогодні запущений процес прискореного перегляду режиму даних відносин у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти України.

Розкрито стан нормативно-правового забезпечення та напрямки співробітництва України з НАТО. На сьогодні між Україною і Північно-атлантичним Альянсом підписаний 21 міжнародний договір, найважливішими з яких є Хартія про особливе партнерство від 1997 року та Декларація про її доповнення від 2009 року. Основними напрямками співробітництва виступають: 1) реформування збройних сил країн-учасниць та поглиблення відносин у сфері безпеки та оборони; 2) участь українського

контингенту у місіях та навчаннях Альянсу; 3) уніфікація українських військових стандартів із «натівськими». Фактором поглиблення партнерського співробітництва України з НАТО стало повномасштабне вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 року.

Вектор співпраці із професійними асоціаціями та організаціями зі стандартизації представлений імплементацією 46 міжнародних правил і стандартів, більшість з яких торкаються фінансової та митної справи, в рамках співробітництва з дев'ятьма МО.

Доведено, що найважливішим напрямком міжнародного співробітництва для України є співпраця з організаціями європейських країн. Україна співпрацює з двадцятьма чотирма міжнародними організаціями країн Західної Європи. У тринадцяти з них вона є повноправним членом, а ще в одній — асоційованим членом. Ключовими партнерами нашої країни на Європейському континенті виступають Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ. В цілому, з міжнародними міждержавними організаціями країн Європи Україна найактивніше співпрацює у сфері захисту прав людини (27 документів); економіки й торгівлі (24 документи); інформаційної політики, культури і спорту (23 документи); правоохоронної діяльності (23 документи); сфері безпеки (20 документів); у митному і податковому співробітництві (10 документів); екології (9 документів); публічного управління та адміністрування (9 документів); енергетики (8 документів); міграційна політика (8 документів) тощо.

Наголошено на низці проблем, які з особливою гостротою проявились у зв'язку із повномасштабною агресією рф проти України. Це, перед усім, неспроможність системи міжнародної безпеки запобігати і протидіяти збройним конфліктам. З іншого боку, повномасштабна війна позначилась на зростанні міжнародної підтримки України і активізації певних інтеграційних процесів. Серед них відзначено прискорення та результативність процедури отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС та реальну, а не декларативну інтеграцію з НАТО.

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄС: ВІХІ, ЗДОБУТКИ, ЗАВДАННЯ

2.1. Ключові етапи реалізації євроінтеграційного курсу України.

Історія утвердження України як незалежної держави та суб'єкта міжнародних відносин пройшла певні етапи, позначені доленосними рішеннями щодо визначенням стратегічних напрямків зовнішньої політики країни та ключовими політичними подіями планетарного масштабу. Становлення України як повноправного учасника світового співтовариства відбувалося в складних умовах системної трансформації суспільства, розривом з тоталітарними практиками в економічній, соціальній, культурно-духовній та політико-управлінській сферах. Щодо зовнішніх впливів, то вони також не сприяли легкому переходу «республіки рад» до демократичної, правової, соціальної держави. Поразка СРСР у «холодній війни» і Біловіжська угода 1991 р., декларація «кінця історії» та попередження щодо «зіткнення цивілізацій», невизначеність геополітичної картини світу та мінлива економічна кон'юнктура, - все це формувало коло обставин, в яких починався шлях України до Європи як цивілізаційного проекту, ціннісного орієнтиру та політичного утворення. А оскільки реалізація цього шляху вбачається як євроінтеграційний процес, цілком виправдано розглянути його основні етапи через призму взаємин України з Європейським Союзом.

Вперше на офіційному рівні намір України розбудовувати відносини з Європейським Союзом був проголошений 2 липня 1993 року у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» у розділі «Напрями, пріоритети та функції зовнішньої політики України» [51]. Але відправним пунктом початку процесу встановлення відносин України з Європою повною мірою варто вважати визнання незалежності України з ЄС, яке відбулося у грудні 1991 року, коли «коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС

країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України» [33].

Як зазначено в Постанові ВР У «Про основні напрями зовнішньої політики України» (1993), становлення України як незалежної демократичної держави відбувалося «в період кардинальних політичних і економічних зрушень в українському суспільстві та історичних змін в системі міжнародних відносин, які характеризуються виникненням нових незалежних держав, появою нових регіональних центрів сили в міжнародних відносинах, переходом від ери конфронтації до ери відкритості і співробітництва, зникненням військово-політичного та ідеологічного протистояння в Європі» [51]. Водночас всі ці чинники впливали на формування стратегічний підвалин політики ЄС на посткомуністичному просторі, в тому числі і стосовно України.

Але якщо розглядати траєкторію відносини України з ЄС, то слід відзначити, що вона не була простою та поступальною. Її характеризують коливання між інтенсифікацією та гальмуванням, суперечливість між вибором геополітичних пріоритетів, проблемність і драматизм. У цьому зв'язку варто погодитись зі словами Ю. Якименко: «Образно кажучи, у відносинах Україна-ЄС віддзеркалювалися проблеми і особливості історичного розвитку зовнішньої і внутрішньої української політики» [67, с. 282].

Якщо розглядати процес реалізації євроінтеграційних прагнень України в цілому, то можна виділити такі етапи:

- Етап співробітництва і партнерства (1991-2014рр.).
- Етап політичної асоціації і економічної інтеграції (з 2014 – 2021 рр.).
- Етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині).

На першому етапі «налагоджується системний політичний діалог, створюється комплекс партнерських відносин у різних сферах, будуються договірно-правові засади співробітництва, триває поступове утвердження євроінтеграційного курсу України» [67, с.283].

Другий етап визначається системоутворюючими зрушеннями у державотворчому процесі України, початком протистояння російській агресії, остаточним утвердженням незворотності євроінтеграційного курсу України, переходом партнерської взаємодії України з ЄС на якісно новий рівень, закріплений «Угодою про асоціацію» (2017).

Третій етап, який триває у складних драматичній обставинах не тільки для історії України, але й для всієї Європи і світу, позначений беззаперечною політичною, військовою та гуманітарною підтримкою України європейський співтовариством. Ключовою подією цього етапу стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС (червень 2022 р.) та офіційна рекомендація Єврокомісії почати переговори про вступ України до ЄС (8 листопада 2023 р.).

Розглянемо кожний етап з позицій програмно-стратегічного, договірно-правового та організаційного закріплення євроінтеграційних прагнень України.

Етап співробітництва і партнерства (1991-2014рр.).

Від самого початку міжнародного визнання української незалежності світовим співтовариством, яке відбувалося на політико-дипломатичному рівні, європейський вектор зовнішнього співробітництва України був проголошений як один з пріоритетних. Серед найбільш значущих кроків молодій незалежній країні з визначення і вдосконалення євроінтеграційного курсу слід виокремити декілька програмних документів. Це:

Постанова Верховної Ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993р.;

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998р.

Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента від 14 вересні 2000 р.

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010р.

Так, у Постанові Верховної Ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993р. наголошувалося на «відновленні давніх політичних, економічних, культурних, духовних зв'язків України з європейською цивілізацією... розширенні участі України в європейських структурах...інтегруванні її господарства до загально-європейського... простору» [51].

У «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», затвердженої 11 червня 1998р. Указом Президента України N 615/98, стратегічною метою було проголошено «входження держави до європейського політичного (в т.ч. у сфері зовнішньої політики і політики безпеки), інформаційного, економічного і правового простору» [50]. У Стратегії задекларовано, що «національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС» [50]. «Механізм реалізації Програми визначено у розділі II Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 року N 615 (615/98), де передбачено із створенням Програми щороку розробляти План дій по реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС» [50].

У вересні 2000р. набула чинності масштабна Програма інтеграції України до ЄС, яка складалася зі 140 розділів, кожен з яких містив оцінку поточної ситуації, короткострокові (2000-2001рр.), середньострокові (2002-2003рр.) та довгострокові (2004-2007рр.) пріоритети.. Серед завдань документа — «створення умов для набуття Україною членства в ЄС...» [52].

Задекларований як стратегічний євроінтеграційний вектор зовнішньополітичного розвитку України знайшов чітке відображення в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010р., де у Статті 11 «Засади зовнішньої політики» окремо визначено

«забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [49].

Паралельно з програмно-стратегічним закріпленням євроінтеграційного курсу в цей період формувалися і договірно-правові та організаційні засади партнерства Україна з ЄС.

У 1994 р. було «укладено Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (998_012) (далі - УПС), якою передбачено утворення таких органів: Рада з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та Комітет з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом), Комітет з парламентського співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом)» [51].

В цілому, Угода про партнерство та співробітництво 1994 р. була розрахована на 10 років. (Угода набула чинності в 1998 р. та закінчилась у 2008 році.). Вона «передбачала для України масштабну внутрішню трансформацію у політичній, економічній та торговельній сферах. Її цілі мали тактичний характер і обмежувалися забезпеченням політичного діалогу, розвитком політичних відносин, сприянням взаємної торгівлі і підтримкою внутрішніх реформ в Україні. УПС складалася з 10 розділів (109 статей і п'ять додатків) і охоплювала співпрацю України з ЄС у сферах енергетики, торгівлі та інвестиції, юстиції та внутрішніх справ, адаптації законодавства України до норм ЄС, охорони довкілля, транспорту, науки, космосу транскордонного співробітництва тощо» [67, с. 286]. Втім, за словами Ю. Якименко, «Це комплексний довгостроковий документ, який передбачав системні внутрішні реформи в Україні. Але, на відміну від аналогічних угод, укладених ЄС з країнами Центрально-Східної Європи та Балтії у 1991-1996рр., Угода з Україною не містила перспектив членства в Євросоюзі» [67, с. 286].

У грудні 1999 року було оприлюднено документ під назвою «Спільна стратегія ЄС щодо України».

Стратегія, схвалена Європейською Радою 11.12. 1999 року, містила ряд важливих положень.

По-перше, встановлювалося стратегічне партнерство між ЄС та Україною, що ґрунтується на спільних цінностях та інтересах.

По-друге, завдяки «географічному положенню та розмірам, ресурсам свого населення та своєму розташуванню на вісях Північ-Південь та Схід-Захід» [62], що зумовлюють унікальне місце нашої країни Європі, Україна визнається «визначальною дієвою особою у регіоні» [62], а її незалежність і стабільність віднесено до найбільших досягнень нової Європи.

По-третє, «ЄС визнав європейські прагнення та вітає проєвропейський вибір України» і фіксує готовність «підтримувати політичні та економічні перетворення в Україні з метою подальшого зближення сторін»; (Ч.І.п. 6) [62].

По-четверте, визначено чіткі цілі та напрями співробітництва ЄС з Україною: «І. Підтримка процесу демократичних та економічних перетворень в Україні. ІІ. Забезпечення стабільності та безпеки і вирішення спільних проблем на європейському континенті. ІІІ. Підтримка зміцнення співпраці між ЄС та Україною в контексті розширення ЄС» [62]. Конкретними ініціативами у рамках стратегії названо: «1) зміцнення демократії, верховенства права та державних інститутів в Україні; 2) підтримка процесу економічних перетворень в Україні; 3) співробітництво у зміцненні стабільності та безпеки в Європі; 4) співробітництво в сфері охорони навколишнього середовища, енергетики та ядерної безпеки; 5) підтримка інтеграції України в європейську та світову економіку; 6) співробітництво в сфері юстиції та внутрішніх справ; 7) регіональне та транскордонне співробітництво з сусідніми країнами; 8) співробітництво в сфері культури, програми партнерства та обміну» [62].

У 2003-2004 роках з ініціатива ЄС було розроблено концепцію та прийнято т. зв. «Європейську політику сусідства (ЄПС), що передбачає забезпечення стабільності та миру, а також розвиток співпраці із сусідніми країнами. Україна приєдналась до цієї ініціативи у травні 2004р. і, безумовно, цей крок слід розглядати як просування України на шляху євроінтеграції. Проте, як зазначають спостерігачі, «ЄПС мала надто широке географічне охоплення (Україна, Ізраїль, Йорданія, Молдова, Марокко, Туніс та ін.). Водночас, сусідам ЄС висувалися вимоги, подібні до країн-кандидатів без гарантування перспективи повноправного членства в Євросоюзі» [59, с. 286].

«Європейська політика сусідства здійснюється переважно на двосторонній основі між ЄС та країнами-партнерами у межах взаємно узгоджених Планів дій» [59, с. 163]. Україна узгодила свій План дій у 2005 р.

«План дій Україна-ЄС» був прийнятий на тлі драматичних подій 2004 – 2005 рр., які увійшли в історію під назвою «Помаранчева революція», оновленим політичним істеблішментом країни у лютому 2005 р. План передбачав «активізацію політичних, економічних, гуманітарних відносин, спільну відповідальність у запобіганні та врегулюванні конфліктів. Закріплювалася можливість участі України у ключових аспектах політик і програм ЄС. Передбачалося поглиблення політичного співробітництва, взаємне відкриття економік та зменшення торговельних бар'єрів, можливість укладення нової посиленої угоди» [59, с. 286]. Але, не зважаючи на відчутний політичний резонанс, на практиці, План дій, як короткострокова (три роки) рамкова програма, не відповідала стратегічним інтересам України.

В цілому, співпраця з ЄС вимагала від України здійснення комплексних реформ в сфері економіки, соціальної політики, інфраструктури, державного управління тощо. Втім, не зважаючи на позитивний вплив даної тенденції на процеси державного будівництва, така євроінтеграція відбувалась у режимі «ментор – ученик», причому, навчання відбувалось

скоріше у дистанційному режимі. Все це сприяло посиленню багатовекторності у зовнішній політиці країни.

Однак «Помаранчева революція 2005р., підтримана лідерами ЄС, завершила складний період зовнішньополітичної «багатовекторності», визначила прозахідний курс України і надала потужний імпульс подальшій євроінтеграції» [67, с. 287]. Свідченням відкритості та незворотності обраного курсу, стало скасування (в односторонньому порядку) на початку 2005р. віз для громадян держав-членів ЄС. А вже у грудні 2005 р. на дев'ятому саміті «Україна-ЄС» наша країна отримала статус країни з ринковою економікою. З 2007 р. почала діяти угода між Києвом і Брюсселем про спрощення візового режиму та реадмісію.

5 березня 2007 р. розпочався переговорний процес щодо укладення нового базового договору між Україною та ЄС (Угоди про асоціацію). Складні переговори тривали майже п'ять років: у березні 2012р. текст Угоди було парафовано.

Важливою віхою на шляху розбудови партнерських відносин України стала ініціатива ЄС зі Східного партнерства, в якому взяли участь Україна, Молдова, Білорусь, Вірменія, Азербайджан і Грузія (2009 р.). Втім, не зважаючи на поширення форматів співпраці, дана програма також не передбачала перспектив членства в ЄС для жодного з учасників.

Така невизначеність сприяла посиленню проросійських орієнтацій у зовнішній політиці України, що з особливою наочністю проявились під час президенства В. Януковича (2010-2014рр.).

Кульмінацією повороту України до євразійської моделі транзиту стало призупинення Урядом М. Азарова процесу підготовки до укладання Угоди про асоціацію, і остаточна відмова В. Януковича від підписання документу на Вільнюському саміті Східного партнерства 29 листопада 2013р. Таке рішення здетонувало масштабні акції протесту, які переросли у Революцію гідності, яка проставила остаточну крапку на складному невизначеному

періоді відносин Києва та Брюсселя, і визначила курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Отже, характеризуючи програмно-стратегічні засади закріплення євроінтеграційних прагнень України у період, що розглядається (1991- 2014), не варто забувати про внутрішньо- та зовнішньополітичний контекст, а саме: становлення самої української державності, розбудова демократичних політичних інституцій, несприятлива економічна кон'юнктура, переформатування правлячої еліти, соціо-гуманітарна криза, конфлікт ідентичності, помітний вплив «пострадянських, проросійських настроїв, які підсилювалися інтеграційними процесами в рамках СНД і політикою Росії на просторі колишнього СРСР» [67, с.284]. З іншого боку, слід відзначити помітний, а подеколи неприкритий, скептицизм ЄС стосовно перспектив України щодо членства в ЄС. Усі ці чинники відчутно позначались на фрагментарності, ситуативності та невизначеності (читай, - заангажованості) зовнішньополітичної практики України того періоду, яка знайшла чітке відображення у терміні «багатовекторність». Остання, за своєю сутністю, означала розбіжність між задекларованою євроінтеграційною стратегією та реальною політикою, керованою інтересами співпраці пострадянських еліт у рамках Співдружності незалежних держав.

Етап політичної асоціації і економічної інтеграції (з 2014 – 2021 рр.).

Другий етап процесу реалізації євроінтеграційних прагнень охоплює події, пов'язані із початком російської військової агресії проти України, посиленням гібридної експансії Москви на європейському просторі та солідаризацією Європи навколо підтримки України у протистоянні з рф.

Головною причиною і мотивом гібридної агресії Кремля став остаточний вибір українців на користь європейської та євроатлантичної інтеграції, а ціллю цієї агресії – блокування руху України до ЄС та НАТО.

Безумовно, що російсько-українське протистояння загальмувало євроінтеграційні процеси. По-перше в наслідок агресії рф Україна понесла

відчутні людські та фінансово-економічні втрати. «За роки війни на Донбасі (квітень 2014р. – січень 2021р.), за даними ООН, загинули 13 300 осіб, 33 500 — поранені. Близько 1,5 млн. жителів Донбасу і Криму стали внутрішніми переселенцями. Окупованими стали Крим, частина Донбасу — загалом 43 744 км² (7,2% території України). Загальні масштаби економічних втрат, за оцінками експертів, від \$60-70 млрд. до \$300 млрд» [67, с.290]. Обтяжливе навантаження на бюджет, окрім необхідності тримати великий військовий контингент на Сході України, спричинила також пандемія. У таких обставинах проблематика успіхів України на євроінтеграційному шляху, зокрема щодо результатів реалізації Угоди про асоціацію, втратила центральне місце у громадському дискурсі.

Напроти, європейське співтовариство, зіткнувшись з оновленим потужним інструментарієм гібридної агресії Росії, спрямованої на дестабілізацію внутрішньо-політичної ситуації у окремих країнах, дискредитацію системи управління ЄС, розмивання базових європейських ідеалів та цінностей, активізацію право-радикальних рухів та формування проросійського лобі в правлячих колах країн – членів ЄС, одностайно продемонструвало солідарність з Україною, підтримку її територіальної цілісності, незалежності та суверенітету. «Європейський Союз: не визнав анексію Криму, засудив російську інтервенцію на Донбасі; надав фінансово-економічну, матеріально-технічну допомогу Україні; запровадив проти Росії різноманітні політичні та економічні санкції; ініціював переговорний процес для зупинення війни на Сході України» [67, с.292].

В складний час своєї історії Україна отримала відчутну консолідовану системну підтримку з боку таких організацій – керівних структур ЄС, як Європейська Рада, Європарламент, Єврокомісія. Зокрема Європарламент у період 2014-2021рр. ухвалив низку резолюцій з вимогами зупинити російську агресію, забезпечити територіальну цілісність України. Підтримка лунала і з боку окремих держав – членів ЄС. Зокрема, ще 1 вересня 2014р. лідери країн ЄС ухвалили «Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні», де

рішуче засуджується «нелегальна анексія Криму... проникнення бійців і зброї з території РФ у Східну Україну, а також агресія російських збройних сил на українську територію» [5].

Серед ключових договірно-правових та організаційних ініціатив другого етапу євроінтеграційного процесу, перш за все слід назвати підписання у політичної (21 березня 2014 р.) та економічної (27 червня 2014 р.) частини Угоди про асоціацію. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 1 листопада 2014 року здійснювалося її тимчасове застосування. Однак через ультимативний тиск Росії тимчасове застосування економічної частини Угоди – «Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі» (ПВЗВТ) було відкладено до 1 січня 2016р. І тільки 1 вересня 2017р. Угода набула чинності.

Як зазначають спостерігачі, «Угода є програмою і дороговказом українських реформ у різних секторах і галузях, а рівень її імплементації — індикатором ефективності євроінтеграційного курсу України. Угода є найбільш масштабним за всю історію відносин Україна-ЄС юридично зобов'язуючим двостороннім договором. Вона містить 486 статей, які згруповані у сім розділів, 44 додатки та три протоколи. Загалом імплементація Угоди передбачає виконання українською стороною майже 8 000 заходів у рамках понад 2 000 завдань. Моніторинг виконання (через систему «Пульс Угоди») здійснюється у 24 сферах (секторах) співробітництва» [67, с.293].

Виконання Угоди забезпечило вихід україно-європейського співробітництва на новий системний рівень, сприяло розвитку економіки в вільної торгівлі, сформувало підґрунтя імплементації європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя (законодавстві, економіці, торгівлі, транспорті, енергетиці, екології, освіті, державному управлінні, у сфері електронних комунікацій тощо).

Як свідчать статистичні дані на 2021 р., «Найбільшого прогресу за весь час виконання Угоди про асоціацію досягнуто в таких сферах, як політичний діалог, національна безпека і оборона — 89%; юстиція, свобода, безпека, права людини — 85%; технічні бар'єри в торгівлі — 85%. Найменший прогрес спостерігається у таких сферах, як фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством — 24%; транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги — 35%; фінансовий сектор — 36%.» [30, с.293].

Безумовно, не тільки співробітництво в рамках Угоди про асоціацію забезпечило прогрес України на євроінтеграційному шляху. У цьому зв'язку варто згадати й інші європейські ініціативи та кроки українського керівництва. Це, зокрема:

- впровадження безвізового режиму для українських громадян для поїздок до країн ЄС (набув чинності 11 червня 2017р.);
- внесення змін до Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», якими закріплено курс України на вступ до ЄС і НАТО (червень 2017 р.);
- зміни до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО (7 лютого 2019р.).

Зовнішня політика команди обраного у 2019 р. Президента В. Зеленського продемонструвала прихильність до спадкоємності щодо євроінтеграційного курсу України. У докарантинний період керівництво країни демонструвало досить високий градус політичного діалогу зі структурами ЄС. Не знижувалась і інтенсивність експертних та культурно-гуманітарних контактів з країнами ЄС на рівні публічної дипломатії.

Серед конструктивних кроків та ініціатив цього періоду варто відзначити:

- створення спільної парламентсько-урядової платформи євроінтеграції;

- набуття права законодавчої ініціативи Урядовим офісом і профільним Віце-прем'єр-міністром;
- запровадження практики «євроінтеграційних» засідань Кабінету міністрів України;
- запровадження відкритої для публічного доступу системи «Пульс Угоди», за допомогою якої можна відслідковувати процес реалізації Угоди;
- відкриття регіональних офісів євроінтеграції.

Тим не менш, у даний відрізок часу, в наслідок зміни «політичних поколінь», спостерігались і певні негативні тенденції. Мова йде, перед усім, про відсутність стратегічного бачення та брак кадрів. В цілому, у 2021 р. політика української влади на європейському напрямі сфокусовалась на намаганні формалізувати і визначити перспективи членства в ЄС на офіційному рівні, що залишало партнерську співпрацю України з ЄС на стадії невизначеного «перехідного періоду».

Етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині).

Подією, що кардинально переформатувала відносини України з ЄС, стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. Саме російська агресія примусила європейські еліти під тиском громадскості їх власних країн переглянути інтеграційну політику ЄС щодо України. Українське суспільство отримало з боку європейців безпрецедентну гуманітарну, економічну та військову підтримку. Ключовою подією цього етапу стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС (червень 2022 р.).

Покрокова хронологія євроінтеграційного процесу виглядає так.

28 лютого 2022 р. Президент України Володимир Зеленський підписав заявку на вступ України до ЄС, яка була майже одностайно підтримана Європейським парламентом у резолюції 1 березня 2022 р.

16 березня 2022 р. Україна приєдналася до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E на рік раніше запланованого, що надало можливості запобігання гуманітарної катастрофи та сприяло стабілізації цього сектору у складних умовах російської інтервенції.

24 березня 2022 р. під час неформального саміту ЄС, країни-члени підтримали європейські прагнення України та запропонували Європейській комісії надати свої висновки щодо заявки на членство в ЄС [77].

З 8 квітня по 9 травня 2022 р. Уряд України працює над опитувальником для отримання статусу кандидата ЄС, перша та друга частини якого були передані Україні Єврокомісією [21].

17 червня — Європейська комісія рекомендувала Європейській раді надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС.

23 червня 2023 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію із закликом невідкладно надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для України [17].

Одночасно Україна як «кандидат авансом» [58] отримала 7 вимог щодо реформ, які необхідно виконати, щоб зберегти цей статус. Це:

- 1) реформа Конституційного суду;
- 2) продовження судової реформи;
- 3) антикорупція, включно з призначенням керівника САП;
- 4) боротьба з відмиванням коштів;
- 5) втілення антиолігархічного закону;
- 6) узгодження аудіовізуального законодавства з європейським;
- 7) зміна законодавства про нацменшини.

3 лютого 2023 р. на 24-му Саміті Україна - ЄС у Києві, де вирішувалось багато питань із секторальної співпраці, було досягнуто домовленостей щодо надання Єврокомісією навесні письмової оцінки прогресу України у виконанні кандидатських критеріїв [25].

22 червня 2023 р. Єврокомісія представила перший «усний» звіт щодо виконання Україною кандидатських критеріїв, оцінивши прогрес їх виконання як «2 з 7» [81].

8 листопада 2023 р. Єврокомісія офіційно рекомендувала почати переговори про вступ України [13].

«На цей період Єврокомісія вважає повністю виконаними чотири з семи критеріїв, що супроводжували надання Україні статусу кандидата на вступ до Євросоюзу. Це впливає зі звіту щодо України – внутрішнього документу Єврокомісії, що опинився у розпорядженні Радіо Свобода.

Завершеними вважається виконання таких критеріїв:

- впровадження законодавства щодо процедури добору суддів Конституційного суду України, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії;
- завершення перевірки доброчесності кандидатів у члени Вищої ради правосуддя й створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- відповідність законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам FATF і схвалення стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору;
- реформа медіагалузі – приведення українського законодавства у відповідність з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги» [76].

Отже, Європейська комісія дала «зелене світло» на початок переговорів про вступ України до ЄС. Це рішення мають ще затвердити лідери ЄС на саміті в середині грудня 2023 р. «І хоча Київ має ще трохи підтягнутись, але, вочевидь, в березні 2024 року Україна почне переговори про вступ до Євросоюзу. Але як довго триватиме шлях до членства? Прозвучала дата – 2030 рік» [74].

2.2. Членство в ЄС: умови та процедура прийняття.

Як доводить непростий шлях України за євроінтеграційним маршрутом «Київ – Брюссель», набуття членства ЄС – це довготривала складна процедура, яка не відбувається одразу.

Подати заявку на вступ до ЄС може країна, яка визнає положення статті 6, пункт 1 Угоди про утворення Європейського Союзу та задовольняє умови для членства. Відповідно до цього, країна, яка бажає приєднатися до ЄС, подає заявку на членство до Європейської Ради, яка просить Європейську Комісію оцінити здатність заявника відповідати цим умовам. Саме виконання країною ключових критеріїв для вступу є першим кроком на шляху до членства в ЄС. Ці критерії були в основному визначені на Європейській Раді в Копенгагені в 1993 році і тому називаються «Копенгагенськими критеріями». Причиною появи цього документу стало прагнення багатьох асоційованих посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи стати членами ЄС.

Однак в цілому критерії для вступу країни до ЄС визначено у трьох ключових документах. Це:

- 1) Маастрихтський договір 1992 року (Стаття 49) — географічні та загальні політичні критерії.
- 2) Декларація Європейської ради 1993 року в Копенгагені, тобто «Копенгагенські критерії», в яких детальніше описано тріаду загальних критеріїв: (політичних, економічних, законодавчих), надано схему переговорів з окремою країною-кандидатом, окреслено її окремі та детальні умови, а також зафіксовано твердження, яке наголошує на тому, що приєднання нової країни «не може відбутись, поки не буде вирішено, що Союз має «здатність до приєднання» нового члену» [38].

- 3) Ніццький договір (1 лютого 2003 р.) – містить механізм, який би гарантував, що наявні країни-члени ЄС також відповідають цим критеріям.

Визначальним умовою вступу країни до ЄС є відповідність географічному критерію. Договір про утворення Європейського Союзу (TEU) [82] або Маастрихтський договір 1992 р. визначає, що будь-яка європейська країна, яка поважає принципи ЄС, може подавати заявку на приєднання (Стаття 49). Даний критерій, не зважаючи на його простоту, викликає багато колізій. Питання приналежності той чи іншій країні до Європи неодноразово ставало «предметом політичних дискусій» [79] не тільки серед громадськості, але й у Європейській Комісії та Раді Європи. Показовим приміром тут є кейс Грузії [79].

Щодо Копенгагенський критеріїв, то вони мають більш чітке визначення, яке не викликає суперечок. «У червні 1993 на засіданні Європейської ради в Копенгагені було визнане право кожної європейської країни яка визнає положення статті 6 пункт 1 Угоди про утворення Європейського союзу, що вступ до ЄС можливий після виконання низки вимог за трьома критеріями:

- політичного: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- економічного: дійова ринкова економіка та здатність справлятися з конкуренцією та ринковими перетвореннями в ЄС;
- «членського» («acquis ЄС»): зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей» [37].

Поряд з цим, у Копенгагенському документі зазначалось, що не менш важливим чинником спільного інтересу як самого ЄС, так і країн – кандидатів, є спроможність самого Європейського Союзу приймати нових членів, зберігаючи при цьому динаміку та ресурсність інтеграційного процесу.

У рішенні Мадридського саміту, якій відбувся у грудні 1995 року, наголошувалось на тому, що критерії членства вимагають від країни – кандидата створення інтеграційних підвалин шляхом пристосування національних адміністративних та правових структур до європейських. Іншими словами, йшлося про умову імплементації європейських стандартів у правовій та адміністративно- управлінській сферах. Зокрема, запровадження Мадридських (інституційних) критеріїв вимагає від країни – кандидата створення «належних управлінських інституцій та судових органів, підвищення їх професійності, забезпечення належними кадрами, що буде слугувати не тільки швидкій адаптації національного законодавства до норм та правил ЄС, але й надасть можливість новим членам ЄС на отримання переваг спільноти, на прикладі фінансової допомоги від структурних фондів» [61, с. 402].

У подальшому, відповідно до напрацьованого досвіду євроінтеграційних процесів країн колишнього соціалістичного табору, до Копенгагенський та Мадридський критеріїв У Рішенні Європейської Ради, засідання якої відбулося 12 – 13 грудня 1997 р. у Люксембурзі, наголошувалось на тому, що рішення щодо початку переговорів не означає, що вони будуть завершені успішно і в строк. Результати подальших переговорів та перспективи вступу країн – кандидатів будуть залежить від її відповідності Копенгагенський критеріям та здатності ЄС до розширення.

Згодом три групи Копенгагенських критеріїв було остаточно визначено і деталізовано.

Група *політичних критеріїв* містить:

- «забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади; •
- створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних ЗМІ;
- захист особистих прав і свобод людини;

- прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, створення відповідних установ;
- здійснення заходів з протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя;
- гарантії незалежності судової влади, покращання функціонування судів;
- створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції і внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення роботи судів;
- посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією; вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів» [38, с. 4].

Група *економічних критеріїв* має *дві складові*:

- 1) існування діючої ринкової економіки;
- 2) спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу.

Виконання кожної з цих складових може бути оцінено позитивно тільки за наявності успіхів за низкою конкретизованих показників.

1) Існування діючої ринкової економіки підтверджується такими показниками, як:

«- встановлення рівноваги між попитом та пропозицією має досягатись в результаті вільної взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі;

- відсутність значних перешкод для входу на ринок (створення нових підприємств) та виходу з нього (банкрутство, ліквідація);
- наявність відповідного законодавства, у тому числі регулювання прав власності; дотримання законів та виконання контрактів;
- досягнення макроекономічної стабільності, у тому числі відповідної стабільності цін, усталеності державних фінансів та платіжного балансу;

- наявність широкого консенсусу щодо основ економічної політики;
- достатня розвиненість фінансового сектора для спрямування накопичених коштів та заощаджень на інвестування виробництва» [38, с. 5].

Щодо даної складової економічного блоку, то необхідно зауважити, що її виконання повинно бути здійснено ще до початку переговорів про вступ. Адже усі вищезгадані вимоги стосуються ринкової економіки як такої.

Більш складним завданням для країни – кандидата, зокрема з досвідом соціалістичного господарства, заснованого на державній власності, є виконання другої частини економічних вимог. «2) Спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу». Це такі показники успіху, як:

- «наявність діючої ринкової економіки з рівнем макроекономічної стабільності достатнім для того, щоб суб'єкти економічної діяльності приймали рішення в умовах стабільного і передбачуваного клімату;
- достатня кількість, й за належну ціну, людських і матеріальних ресурсів, у тому числі інфраструктура (енергопостачання, телекомунікації, транспорт тощо), освіта і дослідження, а також перспективи діяльності в цій сфері;
- ступінь впливу політики уряду і законодавства на конкурентоспроможність за допомогою торгівельної політики, політики конкуренції, надання державної допомоги, підтримки малих та середніх підприємств тощо;
- прогрес досягнутий у реструктуризації підприємництва;
- рівень і темпи торговельної інтеграції держави-кандидата з ЄС досягнутий напередодні розширення (обсяг і структура торгівлі з державами- членами);
- достатня частка малих фірм в структурі економіки, почасти завдяки тому, що малі фірми, як правило, отримують більшу вигоду від

спрощеного входження в ринок й почасти через те, що домінування великих фірм може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку [38, с. 5-6].

Група інституціональних критеріїв (acquis communautaire).

В 1995 р. Європейською Радою на засіданні, яке відбулось у французькому місті Канни, було прийнято рішення, що найефективнішим способом виконання інституційних критеріїв є адаптація національного законодавства до *acquis communautaire* - спільного доробку ЄС, під яким розуміють сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у кожний даний момент існують у Європейському Союзі. Загалом *acquis communautaire* містить 31 розділ, кожний з яких є обов'язковим для виконання інтеграційних вимог на інституційному рівні та рівнозначним для оцінки їх успішної реалізації. У неухильною умовою завершення процесу вступу держави-кандидата в ЄС є впровадження *acquis* у національні правові системи.

«Крім того, існують п'ять так званих критеріїв конвергенції (зближення), виконання яких дає країнам право вступу до економічного та валютного союзу. Вони стосуються цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та відсоткових ставок:

- відношення державного дефіциту до ВВП не повинне перевищувати 3%;
- відношення державного боргу до ВВП не повинно перевищувати 60%;
- достатній рівень стабільності цін і сталість середніх темпів інфляції (цей рівень не повинен перевищувати три кращих показники країн-членів більше, ніж на 1,5%);

- довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати три кращих показники стабільності цін країн-членів більше, ніж на 2%;
- протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу національної валюти не повинне виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів ЄС» [38, с. 6-7].

Підсумовуючи огляд вимог до країни кандидата на вступ до ЄС, стисло відзначимо, що відповідно до Копенгагенських та Мадридських критеріїв, для того, щоб стати членом ЄС, необхідна «наявність ефективних, стабільних та діючих інституцій, список таких інституцій та вимоги до них визначається за результатами експертних досліджень» [61, с. 402]. Так, у рамках Програми SIGMA до списку обов'язкових інституцій було включено:

- «1) ефективно діючи три гілки державної влади з чітко визначеними повноваженнями та межами компетенції;
- 2) забезпечення децентралізації влади, тим самим забезпечуючи громадянське суспільство;
- 3) політичні інститути, які забезпечать гарантію верховенства права та демократизм;
- 4) незалежні засоби масової інформації» [80, с. 127].

Цей перелік критеріїв, який отримав загальну назву Копенгагенських, може доповнюватися ЄС у ході переговорів з країнами-кандидатами. І, як доводить практика, вимоги їх виконання для кожної нової країни-кандидата стають дедалі жорсткішими.

Однак в цілому вже сформувалась стала *процедура набуття членства в ЄС*.

1. Аплікаційний етап - подання заявки на вступ.

Першим кроком у даній процедурі є подання заявки на членство до Європейської Ради за умов відповідності низці Копенгагенських критеріїв. У

процедурі набуття членства в ЄС даний етап визначається як аплікаційний (подання заявки на вступ).

Крім подання заявки на даному етапі здійснюються переговори щодо фінансових домовленостей (рівень внесків країни у бюджет ЄС та сума подальших переказів з бюджету ЄС). На цьому етапі можуть мати місце перехідні домовленості щодо поступового введення правил. На основі висновку Комісії Рада приймає рішення про мандат на переговори.

2. Етап оцінювання – розгляд заявки та прийняття позитивного рішення.

У подальший період перемовин відбувається моніторинг заходів, що здійснює країна – кандидат у застосуванні законодавства ЄС та виконанні інших зобов'язань, включаючи будь-які контрольні вимоги та робляться висновки щодо прогресу на шляху виконання країною Копенгагенських критеріїв. В залежності від результатів Комісія: 1) надає кандидату додаткові вказівки, пов'язані з тим, що він бере на себе обов'язки членства; 2) гарантує членам європейського співтовариства, спираючись на проведений аналіз та висновки, відповідність кандидата умовам для приєднання.

Коли країна-кандидат успішно здійснила інтеграцію законодавства ЄС у національне законодавство і у більшості випадків відповідає політичним критеріям, Європейська комісія надає рекомендацію розпочати переговори про вступ. Однак умовою початку переговорів є одноголосна підтримка урядів всіх держав – членів на вступ країни – кандидата та погодження з рамками переговорів. Структура переговорів встановлюється для кожного кандидата. Проекти каркасів розділені на три частини: 1) принципи, що регулюють переговори про вступ, 2) суть переговорів і 3) порядок переговорів.

Наступним кроком є складання проекту переговорів. Проект складає Європейська Комісія за рішенням Ради. «Після того, як країни-члени приймуть рамки переговорів, склад, який головує в Раді Європейського Союзу, представить узгоджену Загальну позицію ЄС на першій міжурядовій

конференції з кожною країною, що ознаменує офіційний початок переговорів про вступ. На цьому етапі рамки переговорів будуть оприлюднені» [29].

Щодо часових меж переговорів, то вони є необмежними. Темп переговорів визначають такі чинники, як динаміка та результативність реформ та юридична гармонізація національного законодавства країни – кандидата з нормами ЄС. Не завжди одночасний початок переговорів декількох країн гарантує, що вони добіжуть фінішу у одному загоні.

3. Етап переговорів – проведення переговорів з державою-кандидатом.

«Увесь переговорний процес завершується лише після закриття всіх 33 розділів переговорів, що охоплюють усі аспекти ЄС, згруповані в 6 тематичних кластерів. Згідно з переглянутою методологією, жоден розділ не буде закрито, доки не буде досягнуто проміжних контрольних показників у розділах про верховенство права (23 – судова система та основні права – і 24 – правосуддя, свобода та безпека)» [29].

Такий ґрунтовний підхід вимагає від європейського співтовариства системного аналізу соціально-політичної та економічної ситуації в країнах – кандидатах та об'єктивної оцінки результатів їх просування на євроінтеграційному шляху. З цією метою Європейська комісія систематично і регулярно щороку ухвалює т. зв. «Пакет із розширення», який аналізує ситуацію в країнах розширення та звіти окремих країн. «У звітах Раді ЄС та парламенту Комісія представляє свою детальну оцінку поточного стану в кожній країні-кандидаті та потенційному кандидаті, чого було досягнуто за останній рік, а також визначає керівні принципи щодо пріоритетів реформ. На основі цих оцінок Рада приймає рішення про наступні кроки для просування вперед у переговорах» [29].

Не зважаючи на досить складний формат та жорсткі рамки, в які посталено країни, що обрали шлях набуття членства в Європейську Союзі, вони отримують суттєву моральну, політичну, фінансову та технічну допомогу з боку ЄС. Зокрема, що стосується фінансової допомоги, то

Європейський Союз надає її країнам – кандидатам через Інструмент передвступної допомоги.

«Комісія та держави-члени також підтримують органи державного управління країн розширення, надаючи технічну допомогу для узгодження, застосування та забезпечення дотримання законодавства ЄС, а також сприяють обміну передовим досвідом ЄС. Це робиться, зокрема, через семінари TAIEH/Twinning, місії експертів та навчальні візити» [29].

4. Етап ратифікації – підписання договору про вступ та набрання ним чинності.

Після ухвалення на основі позитивного звіту Європейської комісії про прогрес, Радою Європи рішення про прийняття країни – кандидата до ЄС, відбувається підписання та ратифікація договору про приєднання з кожної країною – членом ЄС. Цей договір є стає документом, що закріплює членство країни в ЄС. Він не несе суто декларативного характеру, а містить чітко прописані положення та вимоги до нового члену співдружності, «усі перехідні домовленості та кінцеві терміни, а також деталі фінансових домовленостей та будь-які захисні положення» [29].

Країна-кандидат стане повноправним членом ЄС у дату, зазначену в підписаному договорі, за умови, що договір було ратифіковано. У цей період «країна-кандидат користується спеціальними механізмами, такими як можливість коментувати проекти пропозицій ЄС, повідомлення, рекомендації чи ініціативи, а також «статус активного спостерігача» в органах і агентствах ЄС (має право висловлюватись, але не голосувати)» [29].

На даному етапі реалізації євроінтеграційної стратегії Україна досягла відчутних результатів. 8 листопада 2023 року Європейська комісія рекомендувала Європейській раді розпочати з Україною переговори про вступ, але дата старту офіційних переговорів наразі не визначена. Умовою розпочинання переговорного процесу є виконання Україною усіх рекомендацій, які схвалили минулого року після надання країні статусу кандидата на вступ до ЄС (див.: п. 2.1.).

Оприлюднення наступного звіту Європейська комісія запланувала на березень 2024 року. Будемо сподіватись, що саме тоді переговори стартують вже офіційно. Урсула фон дер Ляєн - Президент Європейської комісії заявила, що Україна виконала 90% завдань, які були передумовою початку переговорів. «Українці глибоко реформують свою країну та готуються до вступу, навіть коли вони ведуть екзистенціальну війну... На цій підставі ми рекомендували сьогодні, щоб Рада ЄС відкрила переговори про вступ. Ми також рекомендуємо, щоб Рада схвалила переговорну рамку, коли Україна виконає реформи, що тривають.», - цитує очільницю Єврокомісії «Європейська правда» [13].

Віддаючи належне успіхам нашої країни на шляху реалізації євроінтеграційної стратегії, варто зауважити, що досягнення поставленої мети потребує застосування всіх можливих інструментів. Одним із них є співпраця України з міжнародними організаціями.

Висновки до розділу 2.

У розділі 2 схарактеризовано етапи реалізації євроінтеграційного курсу України та визначено його нормативно-організаційний рівень.

Виділено три етапи процесу реалізації євроінтеграційних прагнень України і:

- етап співробітництва і партнерства (1991-2014рр.);
- етап політичної асоціації і економічної інтеграції (з 2014 – 2021 рр.);
- етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині).

На першому етапі налагоджується системний політичний діалог, створюється комплекс партнерських відносин у різних сферах, будуються договірно-правові засади співробітництва, триває поступове утвердження євроінтеграційного курсу України. Серед основних програмно-стратегічних документів цього періоду: 1) Постанова Верховної Ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993р.; 2) Стратегія

інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998р.; 3) Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента від 14 вересні 2000 р.; 4) Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010р.

Договірно-правові та організаційні засади партнерства Україна з ЄС у цьому періоді було втілено у таких документах та діях, як: 1) Угода про партнерство і співробітництво (УПС) (червень 1994р.); 2) Спільна стратегія ЄС щодо України (грудень 1999р.); 3) Європейська політика сусідства (ЄПС) (травень 2004р.); 4) План дій Україна-ЄС (лютий 2005р.); 5) початок переговорного процесу (2007 р.) щодо укладення нового базового договору між Україною та ЄС - Угоди про асоціацію; 6) ініціатива «Східне партнерство» (2009 р.).

Втім, не зважаючи на досягнені результати на шляху євроінтеграції, зовнішньополітична практика України того періоду знайшла чітке відображення у терміні «багатовекторність». Остання, за своєю сутністю, означала розбіжність між задекларованою євроінтеграційною стратегією України та реальною політикою, керованою інтересами співпраці пострадянських еліт у рамках СНД на фоні неприкритого скептицизму Брюсселя щодо членства нашої країни в ЄС.

Другий етап визначається системоутворюючими зрушеннями у державотворчому процесі України, початком протистояння російській агресії, остаточним утвердженням незворотності євроінтеграційного курсу України, переходом партнерської взаємодії України з ЄС на якісно новий рівень, закріплений «Угодою про асоціацію» (2017). Ключовими факторами, що зумовили хід другого етапу реалізації євроінтеграційних прагнень України стали: 1) початок російської військової агресії 2014; 2) посилення гібридної експансії москви на європейському просторі; 3) солідаризація Європи навколо підтримки України у протистоянні з рф.

Договірні-правові та організаційні засади партнерства Україна з ЄС у цьому періоді було втілено у таких документах та діях, як: 1) підписання політичної частини Угоди про асоціацію (21 березня 2014 року); 2) підписання економічної частини Угоди про асоціацію (27 червня 2014 року); 3) синхронна ратифікація Верховною Радою України та Європейським Парламентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 р.; 4) початок здійснення її тимчасового застосування Угоди про асоціацію з 1 листопада 2014 року. (Однак через ультимативний тиск Росії тимчасове застосування економічної частини Угоди – «Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі» (ПВЗВТ) було відкладено до 1 січня 2016р.); 5) набуття чинності Угоди про асоціацію (1 вересня 2017р.); 6) впровадження безвізового режиму для українських громадян для поїздок до країн ЄС (набув чинності 11 червня 2017р.); 7) внесення змін до Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», якими закріплено курс України на вступ до ЄС і НАТО (червень 2017 р.); 8) зміни до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО (7 лютого 2019р.).

Зовнішня політика команди обраного у 2019 р. Президента України В. Зеленського продемонструвала прихильність до спадкоємності щодо євроінтеграційного курсу України. Серед конструктивних кроків та ініціатив цього періоду варто відзначити: 1) створення спільної парламентсько-урядової платформи євроінтеграції; 2) набуття права законодавчої ініціативи Урядовим офісом і профільним Віце-прем'єр-міністром; 3) запровадження практики «євроінтеграційних» засідань Кабінету міністрів України; 4) запровадження відкритої для публічного доступу системи «Пульс Угоди», за допомогою якої можна відслідковувати процес реалізації Угоди; 5) відкриття регіональних офісів євроінтеграції.

В цілому, у 2021 р. політика української влади на європейському напрямі сфокусувалась на намаганні формалізувати і визначити перспективи

членства в ЄС на офіційному рівні, що залишало партнерську співпрацю України з ЄС на стадії невизначеного «перехідного періоду».

Третій етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині), який триває у складних драматичній обставинах не тільки для історії України, але й для всієї Європи і світу, позначений беззаперечною політичною, військовою та гуманітарною підтримкою України європейський співтовариством. Ключовою подією цього етапу стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС (23 червня 2022 р.) та офіційна рекомендація Єврокомісії почати переговори про вступ України до ЄС (8 листопада 2023 р.).

У другому підрозділі розділу 2 визначено критерії для членства в ЄС та процедуру вступу у контексті українського досвіду. Зокрема визначено три ключових документи щодо критеріїв для вступу країни до ЄС:

- Маастрихтський договір 1992 року (Стаття 49) – містить географічні та загальні політичні критерії.

- Декларація Європейської ради 1993 року в Копенгагені («Копенгагенські критерії») – містить детально описані загальні критерії: політичні, економічні та законодавчі; надає схему переговорів з окремою країною-кандидатом та окреслює її окремі та детальні умови; зафіксує твердження, яке наголошує на тому, що приєднання нової країни «не може відбутись, поки не буде вирішено, що Союз має «здатність до приєднання» нового члену».

- Ніщський договір (2003). – містить механізм, який би гарантував, що наявні країни-члени ЄС також відповідають цим критеріям.

Розглянуто три групи Копенгагенських критеріїв, відповідність яким є невід’ємною умовою отримання країною – кандидатом членства в ЄС:

- показниками політичного критерію є стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- показниками економічного критерію є дійова ринкова економіка та здатність справлятися з конкуренцією та ринковими перетвореннями в ЄС;
- показниками інституціонального критерію, або критерію членства («*acquis communautaire*») є зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей.

Визначено, що цей перелік критеріїв може доповнюватися ЄС у ході переговорів з країнами-кандидатами. І, як доводить практика, вимоги їх виконання для кожної нової країни-кандидата стають дедалі жорсткішими.

Розглянуто процедуру набуття членства в ЄС. Вона включає чотири етапи:

- 1) етап аплікації – подання заявки на вступ;
- 2) етап оцінювання – розгляд заявки та прийняття позитивного рішення;
- 3) етап переговорів – проведення переговорів з державою-кандидаткою;
- 4) етап ратифікації – підписання договору про вступ та набрання ним чинності.

Відзначено, що Україна знаходиться на етапі появи офіційної рекомендації Європейської комісії почати переговори про вступ України до ЄС (8 листопада 2023 р.). Станом на сьогодні Україна виконала 90% завдань, які були передумовою початку переговорів. Втім Єврокомісія вважає, що Україна має ще доопрацювати три з семи блоків рекомендацій, які стосуються боротьби з корупцією, прав національних меншин та створення правової бази деолігархізації. Підкреслено, що на шляху успішної реалізації

євроінтеграційної стратегії Україна повинна задіяти увесь можливий арсенал засобів та інструментів. Одним із них є співпраця України з міжнародними організаціями.

РОЗДІЛ 3. СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Специфіка реалізації євроінтеграційної стратегії України в умовах війни.

Сьогодні ключовим чинником, що вплинув на темпи та філософію реалізації євроінтеграційної стратегії України, стала широкомасштабна агресія рф. Війна об'єднала українську націю навколо цінностей гідності, свободи, незалежності. Українці своїм мужнім супротивом довели непохитну вірність європейському вибору. Все це не могло не позначитись на активізації двостороннього процесу євроінтеграції. Політика ЄС щодо України отримала новий поштовх. Колосальні гуманітарні та матеріальні втрати, що несе Україна в цій війні, змусили Європейське співтовариство переглянути підходи та пріоритети у сфері безпеки та по новому подивитись на місце України в системі колективної безпеки. «Нині головною складовою відносин Києва і Брюсселя є спільне протистояння континентальній експансії росії, політична солідарність і воєнна, фінансово-економічна підтримка України. Наша країна тривалий час тримає оборону східного флангу ЄС, прийнявши на себе удар усієї воєнної потуги країни-агресора. Сьогодні від Збройних Сил України залежить майбутнє Європи. У цьому геополітична значимість, ексклюзивність і пріоритетність євроінтеграції України» [68, с. 2-3].

Специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни визначає, перед усім, непохитна підтримка народів Європи з боротьбою українців проти загарбника та дипломатична солідарність європейських інституцій з державою Україна. Сьогодні. Як ніколи, важливого значення для України набуває системна гуманітарна, фінансова, економічна та воєнна допомога.

При цьому, не варто забувати, що російсько-українська війна значно вплинула на ускладнення соціально-економічної ситуації в самій Європі.

Припинення поставок російських енергоносіїв, блокада експорту українського зерна і продовольства та в цілому несприятлива світова кон'юнктура не могли не позначитись на загостренні соціо-політичних та соціо-економічних проблем на теренах ЄС. Зокрема, за повідомленням Євростату на вересень 2022р., «хліб, овочі, м'ясо — їжа стала дорожчою ... основні продукти харчування також стали значно дорожчими». Зокрема, найвище зростання цін на хліб були зафіксовані в Угорщині (66% у серпні 2022р.), Литві (33%), Естонії та Словаччині (по 32%»)» [72]. Рекордних темпів сягнула інфляція. Спостерігається стан падіння промислового виробництва.

Ключові причини такої кризової ситуації чітко відзначив у своєму програмному виступі «Ми входимо в ідеальний шторм» Ж. Боррель: «наше процвітання ґрунтувалося на дешевих енергоносіях з росії. Російський газ сприймався як дешевий, і стабільний — але вже доведено, що це не так. Іншим джерелом був доступ до великого китайського ринку...» [68, с. 6].

На цьому фоні не складно спрогнозувати корозію спільної солідарної політики ЄС щодо України та посилення тенденцій сепарації окремих країн в напрямку захисту власних економічних пріоритетів. Втім, як зазначають експерти, «погіршення соціально-економічної ситуації в Європі може викликати зростання розбіжностей і суперечностей між країнами ЄС щодо подальших дій на українському напрямі. Водночас, найчастіше фахівці тією чи іншою мірою погоджуються з тим, що ускладнення соціально-економічної ситуації в ЄС у II півріччі 2022р. через російський тиск і шантаж загалом не спричинить уповільнення євроінтеграції України (57%) і не обмежить допомогу Києву з боку Брюсселя (57%). Але все ж таки значні частки респондентів (38% і 40%, відповідно) дотримуються протилежної думки. Своєю чергою, 72% експертів переконані, що попри складну ситуацію, ЄС не послабить санкції проти країни-агресора.» [68, с. 6].

Наступним фактором впливу на специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни стало величезне *міграційне навантаження*.

Причинами масової міграції українського населення стали окупація територій (20% від загальної площі України) та військова агресія, наслідком чого стали руйнування та знищення житлового фонду, постійна загроза соціальній та енергетичній інфраструктурі, найжорсткіше психологічне навантаження, геноцид населення на зайнятих територіях. «Найшвидшим зростанням кризи біженців після Другої світової війни» [6] охарактеризувало міграційну ситуацію, що виникла внаслідок російської агресії 2022 р.

Як зазначають спостерігачі, приплив біженців з України за масштабами перевищив попередні хвилі міграційний потоків до Європи 2011 – 2015 рр., спричинених подіями «арабської весни». Якщо у березні 2022 року кількість українських громадян – тимчасово переміщених до країн Європи осіб налічувало 3,8 млн, то станом на вересень 2022р. їх число досягло 7 млн [34]. Найбільші потоки біженців були спрямовані в такі країни ЄС, як Польща, Німеччина, Румунія, країни Балтії, Чехія, Португалія.

Громадяни європейських країн продемонстрували безпрецедентний приклад широкій солідарності і безкорисної допомоги українцям в ситуації російської агресії. Безперешкодний прийом біженців з України був забезпечений і на інституційному рівні. Рада ЄС ввела в дію Директиву про тимчасовий захист громадян України на території країн об'єднаної Європи.

Хоча, заради справедливості слід відмітити, що згодом у деяких європейських країнах місцеві органи влади тимчасово призупинили прийом українців, мотивуючи це «перенавантаженням» потоку біженців. Ця тенденція свідчить, що попри позитивні наслідки для європейських спільнот, як-то активне працевлаштування українських біженців, адаптація до місцевих спільнот, вирішення демографічної проблеми, а також відсутність загрози європейської ідентичності, політиці мультикультуралізму, криміналізації, що є характерним для традиційних іммігрантських потоків, міграційна ситуація містить багато проблемних питань.

«Так чи інакше, фактор масштабної міграції створює низку довгострокових проблем, впливає на внутрішню ситуацію у країнах ЄС,

ускладнює соціально-економічне становище і врешті-решт погіршує ставлення місцевого населення до біженців» [68, с.7].

Третім фактором, що здійснює відчутний вплив на специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни, є *поширення настроїв євроскептицизму всередині ЄС*. В багатьох країнах Європи активізувалась діяльність правих та праворадикальних рухів, чії програми проголошують ідеї політичного та економічного національного егоїзму, підтримують тенденції децентралізації Європи. Це, наприклад, одіозний рух «Forza Italia» (Італія), рух «Триколон» (Чехія), результати останніх виборів в Угорщині, Польщі та Словаччині.

Окремо у цьому контексті варто згадати про небезпечне для цілісності ЄС в цілому та питання української інтеграції зокрема, «угорське питання». Інституції ЄС неодноразово порушували проти Угорщини судові справи щодо відходу від загальних європейських норм демократії. Так, у Звіті Європарламенту за 15 вересня 2022 р. зазначається, що в Угорщині діє «гібридний режим виборчої автократії» [16]. Крім того, велике занепокоєння Брюсселя викликає загравання Будапешта з Москвою, що справедливо сприймається як загроза єдності і солідарності об'єднаної Європи.

Четвертим фактором, що визначає специфіку реалізації євроінтеграційної стратегії України в сучасних умовах, є шалений *гібридний вплив РФ* системного характеру з метою послаблення (розвалу) Євросоюзу. Інструментарій цього впливу включає енергетичний шантаж, агресивну пропаганду, втручання у виборчий процес, фінансову та ідеологічну підтримку праворадикальних та популістських рухів; дискредитацію державних структур європейських країн та інституцій ЄС; шпигунську діяльність, і, як апогей, ядерну погрозу.

Окремо слід сказати про технологію «ракетного терору», що примушує українців іммігрувати у пошуках безпеки. З іншого боку, росія поповнює свої гібридні загони та теренах ЄС загонами т.зв. «хороших руских», які, не зважаючи на мотиви свого ескапізму, так чи інакше поповнюють «проблемну

російську діаспору, яка містить небезпеку для європейської спільноти» [68, с.8].

Одним з найважливіших напрямків гібридного впливу рф на теренах ЄС є формування впливового проросійського лобі в європейських структурах. Крім того, гібридна діяльність рф спрямована на дискредитацію базових європейських цінностей, експорт корупції, підрив європейської єдності.

Зі свого боку Європа виробляє стратегію протистояння російській гібридній експансії через введення санкцій проти російських політиків, чиновників та олігархів, через блокування російські пропагандистських каналів «RT» і «Спутник», через низку заходів економічного, соціокультурного, логістичного характеру.

Наступний, п'ятий фактор, що ускладнює євроінтеграційне просування України є прийнятий у вищих інституціях ЄС *консенсусний механізм ухвалення рішень*. Як вважають фахівці, він є «хронічною складною проблемою ЄС. Принцип консенсусу уповільнює і гальмує важливі рішення Євросоюзу, в т.ч. у сфері зовнішньої політики. Складність консенсусних рішень пояснюється розбіжностями в позиціях країн-членів ЄС, що спричинені внутрішньополітичною кон'юнктурою, геополітичними орієнтаціями, зовнішніми впливами тощо. У цьому плані найбільшою проблемою залишається згаданий вище «фактор Угорщини». У стратегічному плані, дотримання цього консенсусного принципу у разі подальшого розширення ЄС містить неабиякі загрози і виклики для спільної політики ЄС та його єдності» [68, с.9].

Прагнення подолати це протиріччя міститься у парламентському виступі Урсули фон дер Ляєн від 14 вересня 2022р. Президентка Єврокомісії у щорічній промові «Про становище Союзу» (State of the Union) акцентувала увагу на необхідності змінити систему консенсусного голосування в ЄС на процедуру ухвалення рішень кваліфікованою більшістю шляхом закріплення нових норм у документах ЄС, і, перед усім, у Лісабонському договорі [75].

Враховуючи внутрішньополітичні тенденції у середині низки країн – членів ЄС, про які вже йшлося вище, та беручи до уваги спостереження щодо їх поширення, варто наголосити, що реалізація цієї реформи є ключовою умовою ефективного функціонування ЄС як геополітичного утворення, подальших перспектив розширення Союзу, а, значить, і сама реальність набуття Україною членства в ЄС.

Шостим фактором, що впливає на хід реалізації євроінтеграційної стратегії України в умовах війни, є послідовне формування політики стратегічного позиціонування ЄС щодо рф. Ідеологічні засади та ключові положення цієї політики містяться у заявах, резолюціях і рішеннях провідних інституцій ЄС. Серед них в резолюції Європарламенту від 23 листопада 2022р., - програмному документі, де позиції ЄС викладені найбільш всеохоплююче та системно, росія оголошується державою-спонсором тероризму. «Зокрема, в цій резолюції Європарламент: (а) заявив про непохитну підтримку незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах; (б) визнав росію «державою - спонсором тероризму і державою, що застосовує засоби тероризму»; (в) закликав держави-члени ЄС до всеосяжної міжнародної ізоляції росії і скорочення з нею дипвідносин; (г) закликав підтримати розслідування злочинів, скоєних росією, притягнути до відповідальності причетних осіб, створити спеціальний трибунал у справі про злочини агресії росії проти України; (д) ініціював створення всеосяжного міжнародного механізму компенсації збитків від російської агресії, включно з міжнародним реєстром збитків» [14].

Паралельно з публічним декларуванням позиції об'єднаної Європи до дій рф по відношенню до України, серед вищого керівництва ЄС стартував процес формулювання концептуальних засад довгострокової політики Європейської співдружності щодо рф. У листопаді 2022р. з подання Жозепа Борреля розпочалася дискусія на рівні міністрів закордонних справ країн ЄС щодо перегляду п'яти базових принципів відносин з росією, які були

узгоджені ще у 2016р. «У контексті війни росії в Україні ЄС просуває тристоронню стратегію щодо Москви, яка полягає в ізоляції Росії, підтримці України та прагненні зменшити наслідки війни» [26].

Пропозиція головного дипломата ЄС – Ж. Борреля включає щонайперше «ізоляцію Росії на міжнародному рівні, введення та здійснення обмежувальних заходів проти Росії та недопущення їхнього обходу, щоб не дати їй вести війну» [26]. Паралельно з цим ЄС бере на себе забезпечення «відповідальності шляхом притягнення Росії, виконавців та спільників до відповідальності за порушення міжнародного права та воєнні злочини, скоєні в Україні» [26]. «Відповідно до проєкту принципів, стверджується, що Росія, використовуючи продовольство як зброю у війні проти України, несе одноосібну відповідальність за глобальну кризу продовольчої безпеки, яку вона спричинила» [26].

Крім прямої підтримки України через ізоляцію Росії, новий набір принципів закликає до «зміцнення стійкості ЄС, у тому числі у сфері енергетичної безпеки та критичної інфраструктури, шляхом протидії кіберзагрозам та гібридним загрозам, маніпулюванню інформацією та втручанню з боку Росії» [26].

В принципах також акцентується увага на необхідності «підтримувати громадянське суспільство, правозахисників та незалежні ЗМІ всередині та за межами Росії, одночасно усуваючи зростаючі загрози безпеці та громадському порядку в ЄС» [26].

Вкрай важливим для України є пункт плану Ж. Борреля, де йдеться про підтримку сусідів ЄС, зокрема через політику розширення.

Втім, не зважаючи на конструктивні пропозиції зовнішньополітичного відомства ЄС, формування системного курсу об'єднаної Європи щодо РФ та його подальшої реалізації на теренах реальної, а не декларативної політики не обіцяють бути легким та безперешкодним.

У цьому зв'язку необхідно проаналізувати вплив російського чинника на реалізацію євроінтеграційної стратегії України.

В цілому сам факт вибору Україною євроінтеграційного вектору свого розвитку розглядався російським вищим керівництвом як загроза стратегічним геополітичним інтересам рф. Адже, після розвалу СРСР, який нинішній президент рф сприйняв не тільки як катастрофу світового масштабу, але й як особисту трагедію, для кремля ключовою геостратегічною задачею стало утримання своєї гегемонії на пострадянському просторі та збереження статусу регіонального лідера. Інструментом реалізації даної стратегії стало створення Співдружності незалежних держав (СНД). (Про специфічну роль України у цьому утворенні ми вже писали у п. 1.2. цієї роботи).

Втім нова хвиля демократизації, на гребні якої опинилась Україна зі своїми двома революціями 200-2005 та 2013-2014 рр., поставив під загрозу реалізацію путінського проекту реінкарнації СРСР-2. Європейський вибір українців сприймався росією як зрада ціннісно-цивілізаційного характеру. Українські проєвропейські еліти розглядались виключно як уряди – маріонетки у «руках Заходу». А громадянські ініціативи та глибинні культурно-екзистенційні зрушення в українському суспільстві трактувались як інспіровані підставним заліссям з метою реалізації антиросійських планів.

Крім того, у разі успішної реалізації українського європейського проекту, від став би справжньою вітриною успіхів демократії та дороговказом для інших колишніх радянських республік, а, значить, загрозою путінському режиму, який за фасадом гуманістичної демагогії ховає справжнє агресивне та репресивне обличчя.

Слід зауважити, що блокування євроінтеграційного курсу Києва завжди займало у порядку денному російської зовнішньополітичної стратегії чільне місце. Новітня історія російсько-українських відносин багата на актуальний арсенал знарядь та інструментів - від політико-дипломатичного тиску, формування потужного загону агентів впливу в вищих ешелонах української влади, інформаційної інтервенції, енергетичного терору, економічної блокади до широкомасштабної агресії та окупації частини

території України, які супроводжуються практиками геноциду та ставлять на меті знищення самої української державності.

Героїчний супротив українського народу російській збройної інтервенції унеможливив плани кремля по поверненню України у зону його впливу і здетонував прискорення націєтворчих та євроінтеграційних процесів в Україні. Як зазначають експерти, «Війна зняла з порядку денного та унеможливила будь-які перспективи східної інтеграції України, призвела до масової вестернізації українського суспільства і вкоренила ідею безальтернативності та незворотності руху до ЄС» [68, с.10].

Водночас відкрита агресія РФ, яка у XXI столітті принесла війну на європейський континент, спонукала Європу солідаризуватись з Україною і прискорити позитивний розгляд українського питання у контексті протистояння загарбницькій стратегії Росії на континенті. У цьому зв'язку не можливо не погодитись зі словами експертів: «Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС можна розглядати як відповідь об'єднаної Європи на неоімперську політику Росії» [68, с.10].

З іншого боку російська агресія загальмувала євроінтеграційні процеси в Україні, оскільки за майже два роки війни ми зазнали величезних людських та матеріальних втрат. На сьогодні російсько-українська війна 2022 р. визнана однією із самих смертоносних в Європі з часів Другої світової війни. «За даними ООН, за період з 24 лютого по 26 грудня 2022р. число загиблих серед цивільного населення України становить 6 884 особи, 10 947 були поранені» [28]. Нажаль, цього року ситуація залишається незмінною, адже в Україні продовжується широкомасштабна війна, і щоденно надходить інформація про нові жертви. (Красномовним є той факт, що за роки війни на Донбасі (2014 – 2022) загинули 13 тис. людей, понад 30 тис. поранені).

Не менш критичними є економічні втрати України внаслідок широкомасштабної російської агресії. «Станом на листопад 2022р. Росія випустила по Україні понад 4 000 ракет й обстріляла країну понад 24 тис. разів» [68, с.10]. За оцінками спостерігачів, через ракетний терор кремля

«пошкоджено або знищено 60 982 об'єкти цивільної інфраструктури по всій Україні, зокрема 42 818 житлових будівель і будинків, 1 960 навчальних закладів та 396 медичних закладів, 392 культурних та 87 культових споруд. Уражено 5 315 об'єктів водопостачання та об'єктів електропостачання. Російські терористи пошкодили або знищили майже 40% життєво важливої енергетичної інфраструктури України» [15]. За попередніми оцінками експертів (KSE Institute), «збитки від руйнування лише житлового сектору та окремих об'єктів інфраструктури України від повномасштабної війни тільки на вересень 2022р. сягнули понад \$127 млрд.» [31].

Незмірних втрат зазнала екологічна інфраструктура України. Від війни потерпають 20% природо-охоронних територій нашої країни. Катастрофа на Каховській ГЕС (літо 2023 р.) за своїми масштабами руйнувань і наслідків прирівняна до Чорнобильської трагедії.

Окремо слід відзначити ситуацію, що склалась в соціально-економічному секторі. Це і стрімке зростання споживчих цін, і галопуюча інфляція (26%), і падіння ВВП (близько 50%) [2], що негативно позначається не тільки на економіці, алей на психологічному стані населення.

Все це змушує українське суспільство та керівництво країни робити переакцентуацію у виборі внутрішньо- та зовнішньополітичних пріоритетів на користь захисту життя громадян та збереження самої Української державності. У таких умовах об'єктивним є зниження темпів та результативності просування України на європейському векторі.

По-перше, ми спостерігаємо зниження динаміки соціально-економічного реформування в рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, оскільки війна ускладнила процес імплементації пакета рекомендацій Європейської комісії. «Зокрема, ідеться про те, що: (а) реалізація деяких напрямів Угоди про асоціацію нині критично ускладнена і має здійснюватися у мирний період; (б) загально-європейські норми стосовно законодавчого врегулювання окремих внутрішньо-політичних процесів

мають бути адаптовані до умов воєнного стану та режиму бойових дій» [68, с.11].

По-друге, значно знизилась інвестиційна привабливість України як торгового та економічного партнера ЄС на фоні погіршення кон'юнктури у країнах самої співдружності, про що йшлося вище.

По-третє, в умовах повномасштабної агресії Україна перетворилась на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги. «За оцінками експертів, іноземні фінансові надходження покривають приблизно третину витрат бюджету України» [71]. Основний тягар у цьому секторі взяли на себе країни ЄС, США та МВФ.

По-четверте, лєвова доля ресурсів України спрямована на забезпечення протистояння росії на воєнно-безпековому напрямі. Нині вже більше половини бюджетних витрат спрямовані в оборонний сектор. Україна мобілізує колосальні політико-дипломатичні, фінансово-економічні та людські ресурси саме для захисту населення, території і самої державності.

Адже ця війна для українців є війною екзистенційною. Перемога у цій війні є не тільки умовою збереження Української державності, але й умовою виживання самої української нації. Саме тому ключові політичні рішення і дії українського політикуму та увага суспільства сьогодні сфокусовані на темі війни. А в ситуації, коли режим військових дій увійшов у фазу окопної «війни на виснаження», євроінтеграційне питання, в силу обмеження внутрішніх ресурсів, не може забезпечуватись в повному обсязі.

У цій ситуації рекомендація Єврокомісії почати переговори з Україною про вступ до ЄС від 8 листопада 2023 р. може розглядатись як беззаперечна підтримка Європейського співтовариства Української державності та акт солідаризації з українським народом у боротьбі з російським агресором.

На сьогодні дата старту офіційних переговорів ЄС з Україною не визначена. Її призначення буде залежати від динаміки та якості виконання Україною усього пакету рекомендації, який було схвалено минулого року після надання нашій країні статусу кандидата на вступ до ЄС.

Не виключено, що переговори можуть офіційно розпочатись у березні 2024 р., за результатами наступного звіту Єврокомісії по нашому питанню.

Станом на сьогодні Україна має ще доопрацювати три з семи блоків рекомендацій. Вони стосуються боротьби з корупцією, створення правової бази деолігархізації та прав національних меншин. «Зокрема, йдеться про ухвалення законів про збільшення штатної чисельності НАБУ, про лобювання згідно з європейськими стандартами. Єврокомісія сподівається, що Україна врахує додаткові рекомендації Венеціанської комісії до закону про національні меншини у частині, що стосуються освіти та мови» [13].

«Водночас Урсула фон дер Ляєн відзначила неабиякий прогрес України у конституційній реформі, реформі у сфері правосуддя, у відборі до Вищої ради правосуддя, в антикорупційних процесах, боротьбі з відмиванням грошей» [13]. У своєму виступі 8 листопада 2023 р. вона відзначила: «Були важливі заходи для обмеження впливу олігархів на громадське життя, новий закон про медіа, прогрес щодо національних меншин. Реформи, що залишились, виконуються, і це добре» [13].

Вирішальною датою для реалізації євроінтеграційної стратегії України на даному етапі стане запланований На 14-15 грудня 2023 р. саміт ЄС, на якому тема розширення буде однією із ключових.

До цього строку Україна повинна виконати у повному обсязі рекомендації, які ще залишились для прийняття позитивного рішення щодо старту переговорного процесу. Важливо, що за процедурою, для того, щоб оголосити офіційний початок переговорів, це повинні схвалити усі країни-члени ЄС.

Президент України Володимир Зеленський так прокоментував висновки Єврокомісії від 08.11.2023: «Сьогодні історія України та всієї Європи зробила правильний крок – Єврокомісія рекомендувала розпочати переговори щодо членства з Україною. Наша держава має бути у Євросоюзі. Українці на це заслуговують і своїм захистом європейських цінностей, і тим,

що навіть у час повномасштабної війни ми дотримуємося свого слова, розвиваючи державні інституції» [13].

3.2. Системна допомога ЄС у фокусі підвищення ефективності співпраці України з міжнародними організаціями у виконанні умов членства в ЄС.

Як вже було відзначено вище, специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни визначає, перед усім, непохитна підтримка народів Європи з боротьбою українців проти загарбника та дипломатична солідарність європейських інституцій з державою Україна. Сьогодні. Як ніколи, важливого значення для України набуває системна гуманітарна, фінансова, економічна та воєнна допомога.

Як справедливо зазначено у експертній розробці Центру ім. Розумкова ще за 2020 р. «Європейська інтеграція України: російський фактор», «Політико-дипломатична підтримка, військово-технічна, фінансово-економічна та гуманітарна допомога країн ЄС у період війни є критично важливими для протистояння агресії кремля» [18, с. 64].

З перших днів повномасштабного вторгнення рф в Україну Європейський Союз продемонстрував свою проукраїнську позицію та солідаризувався з українським народом в його протистоянні путінському режиму. Непохитна підтримка України, її територіальної цілісності, незалежності та суверенітету знайшла свою реалізацію в невизнанні анексії Криму і «приєднання» до рф окупованих територій Сходу та Півдня України, та офіційному засудженні повномасштабного вторгнення росії 2022 р. З лютого 2022 р. європейське співтовариство на постійній основі здійснює різноманітну воєнну допомогу Україні, забезпечує безпрецедентну фінансово-економічну та гуманітарну підтримку, зокрема, надає надійний захист і допомогу українським біженцям. Підтвердженням проукраїнської позиції ЄС є впровадження та реалізація санкційної політики проти країни-

агресора. На цьому тлі об'єднана Європа продовжує підтримувати Україну у справі реалізації реформ щодо набуття членства в ЄС.

Серед найбільш суттєвих напрямів допомоги Україні з боку ЄС під час повномасштабної агресії росії слід назвати *політико-дипломатичну підтримку та солідарність*. Ще у лютому 2014р. з початку російської інтервенції у Крим та захоплення українських територій на сході країни керівні інституції ЄС - Європейська Рада, Європарламент, Європейська комісія з чітко оприлюднили і непохитно додержувались курсу на підтримку України у протистоянні російському загарбнику. Так 1 вересня 2014 р. лідери країн – членів ЄС одностайно ухвалили «Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні», де рішуче засудили «нелегальну анексія Криму ... проникнення бійців та зброї з території РФ у Східну Україну, а також агресію російських збройних сил на українську територію» [4]. У Висновках та інших односторонніх заявах керівників окремих держав - членів ЄС, які постійно лунали у офіційному зовнішньополітичному дискурсі, містилось звернення до світової спільноти з заявами стосовно підтримки України у справедливому протистоянні агресору. У період 2014-2022рр. Європарламент «ухвалив низку резолюцій з вимогами зупинити російську інтервенцію, вивести окупаційні війська та забезпечити територіальну цілісність України. Послідовна політика солідарності і підтримки України фіксувалася у рішеннях щорічних самітів Україна-ЄС» [68, с. 12].

Широкомасштабне російське вторгнення 2022 р. активізувало діяльність керівних європейських інституцій у справі підтримки Києва у протистоянні збройній інтервенції кремля.

У жовтні 2022 р. за сприяння країн ЄС Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Цей документ не визнає і засуджує незаконні «референдуми» на окупованих територіях України та вимагає від росії скасувати анексію та вивести свої війська з території України. (Як зазначають спостерігачі, «Важливо те, що резолюцію підтримали 143 країни світу (п'ять держав —

Росія, Білорусь, Сирія, Північна Корея та Нікарагуа проголосували «проти»» [68, с.12]). Дана резолюція не тільки продемонструвала «рекордний рівень підтримки протистояння України російській агресії з 2014р.» [68, с.12]), але й констатувала зростання градусу світової солідарності з Україною і посилення політичної ізоляції росії як країни-агресора. Очільники делегацій країн ЄС у своїх численних виступах на сесії ГА ООН наголошували на спільній європейській позиції щодо підтримки України та одностайному засудженню агресивної антиправової політики росії. На той же історичний для долі України сесії Генеральної асамблеї ООН голова Європейської Ради Ш. Мішель виступив з пропозицією призупинити членство росії в Раді Безпеки ООН [x].

Важлива роль належить представникам країн ЄС у справі підготовки та оприлюднення на засіданні Парламентської асамблеї Ради Європи резолюції, в яка оголосила режим рф терористичним і закликала до створення міжнародного трибуналу у найскоріший строк. Саме з цього рішення, ініційованого лідерами країн – членів ЄС, розпочався процес визнання росії державою-спонсором тероризму з боку Європейського парламенту і ряду парламентів європейських країн.

Дієвим комунікативним майданчиком по відстоюванню інтересів України, став формат зустрічей G7, на яких провідні країни ЄС спільно з партнерами-однотумцями публічно засудили російську атаку на енергетичну структуру України; оприлюднили спільну заяву про невизнання референдумів на окупованих територіях України; неодноразово попереджували росію щодо недопустимості використання ядерної зброї; наголошували на невідворотності режиму санкцій проти росії та наданні допомоги Україні «стільки, скільки буде потрібно»; попереджали про притягнення путіна та поплічників до відповідальності за скоєні злочини проти людяності [78].

Завдяки ініціативі країн ЄС, США та інших міжнародних партнерів, G20 у листопаді 2022р. ухвалила резолюцію з засудженням війни в Україні.

У документі зазначається, що «більшість членів рішуче засудили війну в Україні та підкреслили, що вона спричиняє величезні людські страждання та поглиблює існуючі вразливості у світовій економіці» [44].

Суттєвими результатами активності ЄС разом з союзниками щодо засудження дія росії і її міжнародної ізоляції як країни-агресора стали:

- 1) виключення росії із складу Ради Європи;
- 2) позбавлення росії членства в Раді ООН з прав людини;
- 3) засудження агресії росії на міжнародних комунікативних майданчиках — ГА ООН, ЄС, ПАРЕ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20;
- 4) визнання Європарламентом і низкою парламентів країн ЄС росії державою-спонсором тероризму;
- 5) виключення представників рф із Всесвітньої туристичної організації ООН, ПА ОЧЕС, керівної Ради Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO), інших міжнародних організацій.
- 6) Представників росії позбавили головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Окрім зовнішньої підтримки, ініційованої міжнародними організаціями, Україна також відчувала всебічну дипломатичну, правову та інформаційно-комунікативну підтримку власних ініціатив з боку європейських країн. Мова йде, приміром, про проведення на вищому рівні самітів Кримської платформи (2021-2022рр.) і Парламентського саміту Кримської платформи (жовтень 2022р.) та ін.

Поряд з дипломатично-правовою допомогою країн ЄС та їх союзників Україна відчула величезну підтримку в оборонній та воєнно-технічній сфері. Безумовно, до моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 р. для Європейського Союзу справа безпеки і оборони вважалась прерогативою НАТО. У 2021р. лідери країн – членів ЄС ухвалили т. зв. «Стратегічний компас» - базовий документ, який визначає ключові загрози для ЄС і містить перелік планів і заходів у сфері безпеки. Але контекст

російсько-української війни повністю змінив безпекові пріоритети Європи, що зробило цей документ дещо застарілим.

У березні 2021р. на базі Ради ЄС був створений Європейський фонд миру (EPF) загальним обсягом €5,7 млрд. Передбачалось використовувати Фонд для фінансової підтримки заходів у сфері безпеки і забезпечення миру. «Це перший в історії ЄС інструмент, який фінансує поставки летальної зброї третій країні. За цей час Україна отримала від Фонду €3,1 млрд.» [54]. Позитивне значення цього Фонду для України полягає у тому, що він забезпечив легальне правове та матеріальне підґрунтя надання країнами ЄС зброї в умовах масштабних бойових дій на російсько-українському фронті. Важливо те, що ці поставки реалізуються у двосторонньому форматі. А саме, переважна більшість поставок зброї в Україну відбувається із власних арсеналів країн.

«Держави ЄС постачають Україні досить широку номенклатуру зброї і військового обладнання — від реактивних систем залпового вогню, систем ППО і гаубиць до радарів, пристроїв до розмінування, медичного обладнання і зимового одягу. ЗСУ використовують танки, надані Польщею, самохідні артилерійські установки «Zuzana 2» (Словаччина), «Krab» (Польща), «Caesar» (Франція), гаубиці «Panzerhaubitze 2000» (Німеччина), шведські ПЗРК, а також боєприпаси і техніку, які направили до України країни Балтії, Румунія, Чехія, Нідерланди, Іспанія та інші країни ЄС. Станом на вересень 2022р., лише дві країни Євросоюзу не допомагали Україні зброєю — Угорщина та Австрія» [40], зазначив у своєму інтерв'ю міністр закордонних прав України Д. Кулеба.

На думку експертів, країнами - лідерами військової допомоги Україні є Польща (96%) та Литва (82%). Суттєву допомогу в справі зміцнення української обороноздатності здійснюють Латвія (56%) і Естонія (55%). Наступні місця за обсягом допомоги посідають Німеччина (46%), Чехія (45%), Франція (34%) і Словаччина (30%). Далі йдуть Нідерланди (16%) і Іспанія (13%).

Важливою ініціативою щодо забезпечення координації та об'єднання зусиль держав світу для підтримки обороноздатності України та оснащення ЗСУ стало регулярне проведення зустрічей контактної групи з оборони України (UDCG), т. зв. «Рамштайн». У нарадах беруть участь міністри оборони країн ЄС та союзників по північноатлантичному блоку, а також країн інших регіонів. Всього у цих зустрічах беруть участь представники близько 50 країн-союзників України, причому це не лише країни ЄС і НАТО, але й держави Африки, Близького Сходу, Азійсько-Тихоокеанського регіону та ін. Перша зустріч формату Рамштайн пройшла у квітні 2022р. на американській авіабазі у Німеччині з однойменною назвою.

Наступним не менш важливим напрямом воєнної підтримки України з боку країн ЄС є організація професійної підготовки особового складу ЗСУ. У жовтні 2022р. з ініціативи Ради ЄС була сформована Місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine), завданням якою стало здійснення спецпідготовки особового складу ЗСУ та, що слід окремо підкреслити, Сил територіальної оборони. «Місія EUMAM Ukraine діятиме на території країн-членів ЄС та матиме Оперативний штаб у Брюсселі. Мандат місії спочатку триватиме два роки, а фінансове забезпечення на цей період становитиме €106 млн.» [68, с. 14].

Безумовно, європейська воєнна допомога стала вагомим фактором успіхів України по стримуванню російської навали і успішних наступальних операцій ЗСУ. Однак, як зазначають експерти, «слід визнати, що, по-перше, поставки необхідної зброї Україні розпочались із запізненням і здійснювалися в обмежених масштабах. По-друге, попри всі численні звернення офіційного Києва, Україна й досі не має надійного захисту від ракетних атак країни-агресора, що призводить до величезних жертв серед мирного населення і руйнування критичної інфраструктури країни» [68, с. 15].

Третім найважливішим напрямком співпраці в умовах війни стала *фінансово-економічна та гуманітарна допомога* європейського

співтовариства Україні. Її інструментами стали грантові програми, позики, кредити і гуманітарні поставки.

Тільки за перший рік війни фінансові інституції ЄС та окремі країни співдружності акумулювали понад 22 млрд. євро для надання допомоги у формі макрофінансової та бюджетної підтримки, екстреної, кризової та гуманітарної допомоги. Зокрема, внесок фінансових інституцій ЄС дорівнював 12 млрд. євро. Країни-члени ЄС надали фінансової допомоги на 7,3 млрд. євро, а внесок Європейського фонду миру склав €3,1 млрд. євро. [69].

«Фахівці виокремлюють групу країн ЄС, які, на їх думку, найбільше допомагають Україні у фінансово-економічному та гуманітарному аспектах. 89% респондентів віддають перевагу Польщі. Своєю чергою, 76% відзначають підтримку з боку Німеччини. Наступні місця посідають Литва (58%), Латвія (43%), Франція (39%), Естонія і Чехія (по 30%). Також експерти згадують про економічну допомогу Нідерландів (22%), Італії (15%), Швеції (13%) і Данії (13%).» [68, с.15].

З іншого боку, абсолютні цифри не дають повноти картини того, яка країна виявилась найщедрішою у своїй фінансовій допомозі Україні. Якщо критерієм обрати співвідношення частки власного ВВП з допомогою Україні, то рейтинг лідерів буде іншим. Німеччину, Францію та Італію випередили такі країни ЄС, як «Латвія (0,9% ВВП), Естонія (0,8%), Польща (0,5%), Литва (0,4%), Норвегія, (0,4%), Словаччина (0,2%), Чехія (0,2%)» [24, с.15].

У червні 2022 р. з ініціативи Єврокомісії Рада ЄС схвалила надання термінової макрофінансової допомоги Україні на суму в 9 млрд. євро 2022р.

Для підтримки «стійкості розбудови держави» Україна отримала від ЄС грант на 120 млн. євро. Термінові фінансові потреби Української держави було забезпечено Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) сумою у 668 млн. євро. У липні 2022 р. Україна отримала 500 млн. євро в рамках всесвітньої компанії «Stand up for Ukraine». Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) надав Україні кредитів на суму в 1 млрд. євро. Додлаьо

також суму в 3,1 млрд. євро, яку Україна отримала від Європейського фонду миру Україні, про що вже згадувалось вище.

У грудні 2022р. Рада ЄС затвердила план надання Україні у 2023р. «регулярної макро-фінансової допомоги. Її обсяг складає 1,5 млрд. євро щомісяця, на загальну суму €18 млрд» [53].

Щодо гуманітарної допомоги, то «ЄС також запровадив постачання регулярної гуманітарної підтримки з метою забезпечення доступу до товарів і послуг першої необхідності як у країнах ЄС, так і в Україні для цивільних осіб, постраждалих від російської агресії» [27].

Така допомога передбачає забезпечення населення доступом до життєво важливих ресурсів (їжі, питної води, медикаментів), медичною допомогою, освітніми послугами. Окремим напрямком гуманітарної допомоги є програми по підтримці малих і середніх підприємств, сільського господарства, відновлення дрібної інфраструктури тощо. Допомога надається і задля забезпечення енергобезпеки, кібербезпеки тощо.

Окремо серед напрямків гуманітарної підтримки ЄС слід виділити надання притулку і допомоги українським біженцям в країнах Європейського Союзу. Механізм тимчасового захисту для біженців з України включає: 1) право на перебування у країнах-членах ЄС до одного року з можливістю продовження строку; 2) доступ до ринку праці; 3) доступ до житла; 4) доступ до соціального забезпечення; 5) доступ до медичної допомоги; 6) доступ до освіти.

«У квітні 2022р. оператори зв'язку ЄС та України підписали Спільну заяву щодо запровадження доступного або безкоштовного роумінгу та міжнародних дзвінків між ЄС та Україною, до якої вже приєдналися 70 європейських операторів» [68, с.16]. До підтримки міграційної програми ЄС доєднався також банківський сектор країн – членів Співтовариства (зниження комісій за послуги з переказу коштів в Україну, комісій до обмінних курсів євро або гривні).

«До подолання гуманітарної кризи в Україні сьогодні залучені Європейський механізм цивільного захисту (EUCPM), Координаційний центр запобігання катастрофам при НАТО (EADRCC), Управління з координації гуманітарних питань ООН (OCHA), WFP (Глобальна продовольча програма), Дитячий фонд ООН (UNICEF), Агентство ООН у справах Біженців (UNHCR), Фонд з питань народонаселення (UNFPA), Програма розвитку ООН (UNDP), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Всесвітня організація здоров'я (WHO), Plan international, Агентство з міжнародного розвитку США (USAID), Ізраїльський форум міжнародної гуманітарної допомоги (ISRAAID), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM) та багато інших механізмів реагування на катастрофи як на міжнародному, так і на національному рівні» [1].

«Тільки через європейський механізм цивільного захисту (EUCPM) в Україну за весь період повномасштабного вторгнення надійшло понад 43022 тонни допомоги. У цьому механізмі беруть участь усі 27 країн-членів ЄС та такі країни-учасниці, як Туреччина, Північна Македонія та Норвегія» [1].

Отже, активна допомога європейської співдружності Україні в протистоянні широкомасштабній агресії РФ на політико-дипломатичному фронті, у сфері оборони та воєнно-технічного оснащення, у фінансово-економічних та гуманітарних питаннях доводить, що шлях до набуття нашою країною членства в ЄС відкритий. Однак варто зауважити, що реформи та зміни, до яких нас спонукають партнери, потрібні не Європі, а саме нам. Євроінтеграційний маршрут з його складними перепонами, у вигляді досягнення відповідності поставленим критеріям, слід розглядати як унікальний шанс для модернізації України навіть під час війни.

Водночас, слід зазначити, що специфічність і значущість української євроінтеграції, на відміну від інших країн-претендентів, визначається комплексом геополітичних факторів глобального масштабу, які мають вирішальне значення для майбутнього устрою Європи і світу.

Висновки до розділу 3.

У першому підрозділі розділу 3 окреслено ключові фактори впливу та специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни. До них належать:

- 1) ускладнення соціально-економічної ситуації в країнах ЄС, викликане припинення поставок російських енергоносіїв, блокадою експорту українського зерна і продовольства та в цілому несприятливою світовою кон'юнктурою;
- 2) міграційне навантаження (міграційна ситуація, що виникла внаслідок російської агресії 2022 р. є найшвидшим зростанням кризи біженців після Другої світової війни);
- 3) поширення настроїв євроскептицизму всередині ЄС (Італія, Угорщина, Словаччина);
- 4) цілеспрямований гібридний вплив рф з метою послаблення (розвалу) Євросоюзу (енергетичний шантаж, агресивна пропаганда, втручання у виборчий процес, фінансова та ідеологічна підтримка праворадикальних та популістських рухів; дискредитація державних структур європейських країн та інституцій ЄС; експорт корупції, шпигунська діяльність, провокування міграційних потоків українців, поширення російської діаспори за рахунок «хороших руских» і, як апогей, ядерна погроза);
- 5) консенсусний механізм ухвалення рішень, який уповільнює і гальмує важливі рішення ЄС, в тому числі з питань розширення співдружності за рахунок нових членів. в т.ч. у сфері зовнішньої політики;
- 6) послідовне формування політики стратегічного позиціювання ЄС щодо рф . (оголошення росії державою-спонсором тероризму у резолюції Європарламенту від 23 листопада 2022р., пропозиція Ж. Борелля щодо перегляду п'яти базових принципів відносин з росією, які були узгоджені ще у 2016р. та ін. офіційні документи).

Названо наслідки російської агресії щодо реалізації євроінтеграційного курсу ЄС. Це, з одного боку солідаризація Європи з Україною і прискорення позитивного розгляду питання українського членства в ЄС у контексті протистояння загарбницькій неоімперській стратегії росії на континенті. З іншого боку російська агресія загальмувала євроінтеграційні процеси в Україні, оскільки за майже два роки війни ми зазнали величезних людських та матеріальних втрат. Це змушує українське суспільство та керівництво країни робити переакцентуацію у виборі внутрішньо- та зовнішньополітичних пріоритетів на користь захисту життя громадян та збереження самої Української державності. У таких умовах об'єктивним є зниження темпів та результативності просування України на європейському векторі.

По-перше, ми спостерігаємо зниження динаміки соціально-економічного реформування в рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, оскільки реалізація ключових напрямів Угоди не передбачає реалізацію в умовах воєнного стану та режиму бойових дій і потребує законодавчої адаптації до нових обставин.

По-друге, значно знизилась інвестиційна привабливість України як торгового та економічного партнера ЄС на фоні погіршення кон'юнктури у країнах самої співдружності.

По-третє, в умовах повномасштабної агресії Україна перетворилась на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги з боку ЄС, США та МВФ.

По-четверте, лєвова доля ресурсів України спрямована на забезпечення протистояння росії на воєнно-безпековому напрямі.

Визначено, що ця війна для українців є війною екзистенційною. Перемога у цій війні є не тільки умовою збереження Української державності, але й умовою виживання самої української нації. Саме тому ключові політичні рішення і дії українського політикуму та увага суспільства сьогодні сфокусовані на темі війни. А в ситуації, коли режим військових дій увійшов у фазу окопної «війни на виснаження», євроінтеграційне питання, в

силу обмеження внутрішніх ресурсів, не може забезпечуватись в повному обсязі.

У таких драматичних обставинах рекомендація Єврокомісії почати переговори з Україною про вступ до ЄС від 8 листопада 2023 р. може розглядатись як беззаперечна підтримка Європейського співтовариства Української державності та акт солідаризації з українським народом у боротьбі з російським агресором.

У другому підрозділі розділу 3 окреслено та схарактеризовано роль міжнародних організацій в наданні Україні системної підтримки під час повномасштабної агресії росії у контексті реалізації євроінтеграційної стратегії України.

Зокрема визначено такі напрямки системної допомоги Україні з боку ЄС, як:

- політико-дипломатична підтримка та солідарність;
- воєнно-технічна допомога;
- фінансово-економічна та гуманітарна допомога;
- санкційна політика ЄС.

Ключовими суб'єктами політико-дипломатичної підтримки України під час повномасштабної агресії росії стали такі міжнародні організації, як ООН, Європейська Рада, Європейський парламент, Європейська комісія, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, ЮНЕСКО, G7, G20. Ключовими політико-правовими актами, прийнятими з ініціативи цих організацій стали Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» (жовтень 2022), Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи, яка оголосила режим рф терористичним і закликала до створення міжнародного трибуналу у найскоріший строк (жовтень 2022), Резолюція G20 з засудженням війни в Україні (листопад 2022р.) та ін. Суттєвими результатами активності ЄС разом з союзниками щодо

засудження дій росії і її міжнародної ізоляції як країни-агресора стали: 1) виключення росії із складу Ради Європи; 2) позбавлення росії членства в Раді ООН з прав людини; 3) засудження агресії росії на міжнародних комунікативних майданчиках — ГА ООН, ЄС, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20; 4) визнання Європарламентом і низкою парламентів країн ЄС росії державою-спонсором тероризму; 5) виключення представників рф із ряду міжнародних організацій. 6) позбавлення представників росії права головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У справі забезпечення воєнно-технічної допомоги ключовими партнерами України виступили такі міжнародні організації, як НАТО, Рада ЄС, Європейський фонд миру (EPF), контактна група з оборони України (UDCG) («Рамштайн»), Місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine). Основні напрямки цього сектору допомоги складають: а) постачання зброї (країни лідери – Польща, країни Балтії, Німеччина, Чехія, Франція і Словаччина; ключовий координатор - контактна група з оборони України (UDCG) («Рамштайн»)); б) організація професійної підготовки особового складу ЗСУ (відповідальна - Місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine)).

Фінансово-економічна допомога ЄС Україні здійснюється такими організаціями, як Рада ЄС, Європейський парламент, Європейська комісія, Європейський фонд миру, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та іншими урядовими та неурядовими міжнародними організаціями.

Основні напрямки гуманітарної допомоги - забезпечення доступу до товарів і послуг першої необхідності як у країнах ЄС, так і в Україні для цивільних осіб, постраждалих від російської агресії. До подолання гуманітарної кризи в Україні сьогодні залучені Європейський механізм цивільного захисту (EUCPM), Координаційний центр запобігання катастрофам при НАТО (EADRCC), Управління з координації гуманітарних питань ООН (ОСНА), WFP (Глобальна продовольча програма), Дитячий

фонд ООН (UNICEF), Агентство ООН у справах Біженців (UNHCR), Фонд з питань народонаселення (UNFPA), Програма розвитку ООН (UNDP), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Всесвітня організація здоров'я (WHO), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM) та багато інших механізмів реагування на катастрофи як на міжнародному, так і на національному рівні.

Наприкінці наголошено що, активна допомога європейської співдружності Україні в протистоянні широкомасштабній агресії РФ на політико-дипломатичному фронті, у сфері оборони та воєнно-технічного оснащення, у фінансово-економічних та гуманітарних питаннях доводить, що шлях до набуття нашою країною членства в ЄС відкритий. Однак варто зауважити, що реформи, та зміни, до яких нас спонукають партнери, потрібні не Європі, а саме нам. Євроінтеграційний маршрут з його складними перепонами, у вигляді досягнення відповідності Копенгагенським критеріям, слід розглядати як унікальний шанс для модернізації України навіть під час війни.

Акцентовано, що особливості української євроінтеграції, на відміну від інших країн-претендентів, визначається комплексом геополітичних факторів глобального масштабу, які мають вирішальне значення для майбутнього устрою Європи і світу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження доходимо до наступних висновків.

1. На основі узагальнення тематичної наукової літератури окреслено два підходи до визначення поняття «міжнародна організація»: вузький (або інституціонально-правовий) та розгалужений (або вільно-асоціативний).

Визначено широку палітру класифікацій міжнародних організацій. Зокрема міжнародні організації поділено на:

- міжнародні міжурядові організації (IIGO's)) та міжнародні неурядові організації (INGOs) (критерій: за характером членства суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації);
- глобальні та регіональні міжнародні організації (критерій - масштаб та рівень географічного поширення);
- міжнародні організації загальної і спеціальної компетенції (поліфункціональні (універсальні) та монофункціональні міжнародні організації) (критерій - функціональна спрямованість);
- універсальні, політичні, оборонні, економічні, гуманітарні, культурно-просвітницькі та інші міжнародні організації (критерій - характер діяльності);
- відкриті й закриті міжнародні організації (критерій умови участі в членстві міжнародні організації).

Спираючись на інституціонально-правовий підхід та беручи до уваги те, що найчастіше поняття «Міжнародна організація» асоціюється з терміном «Міжнародна міжурядова організація» (англ. International Intergovernmental Organization (IIGO's)), запропоновано визначати міжнародну організацію як створене для виконання певних цілей на основі міжнародного договору і у відповідності з міжнародним правом об'єднання трьох та більше держав, що

має систему постійно діючих інституцій та володіє міжнародною правосуб'єктністю.

Ознаками міжнародної організації визначено:

- державний рівень суб'єктності;
- договірна основа;
- наявність конкретних задекларованих цілей;
- правосуб'єктність (наявність прав і обов'язків);
- відповідність нормам міжнародного права;
- наявність постійної організаційної структури.

2. На основі аналізу нормативно-правової бази співпраці України з міжнародними організаціями доведено, що на сьогодні Україна є повноправним членом 69 міжнародних організацій, у трьох міжнародних організаціях має статус асоційованого члена, а також є спостерігачем у трьох міжнародних організаціях. Найширшу законодавчу базу Україна має у стосунках зі Співдружністю Незалежних держав (СНД), Організацією Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародною організацією праці (МОП) та Радою Європи.

З'ясовано, що найбільшими сферами співпраці України з міжнародними урядовими організаціями в цілому є сфера безпеки (всього 219 документів), соціальна політика (178 документів), співробітництво в економічній і торгівельній галузях (158 документів), інформаційна політика і культура (109 документів), захист прав людини (79 документів); охорона здоров'я (75 документів); екологія (71 документ); міжнародне судочинство (69 документів); правоохоронна система (61 документ); зв'язок і міжнародне сполучення (61 документ); наукове співробітництво (46 документів); уніфікація правил і дозвільних документів (46 документів); митне і податкове співробітництво (42 документи); енергетика (36 документів); міграційна політика (36 документів) та інші напрямки (75 документів).

Відзначено ключові вектори взаємодії України з міжнародними організаціями. Це - співпраця України із міжнародними організаціями країн пострадянського простору; співпраця з військовими союзами (НАТО); співпраця із професійними асоціаціями та організаціями зі стандартизації; співпраця з організаціями європейських країн.

Схарактеризовано специфіку співпраці України із міжнародними організаціями країн пострадянського простору, зокрема ГУАМ та СНД. Відзначено, що попри показники найактивнішого співробітництва, принаймні на формальному рівні, України із СНД (944 документи), на сьогодні запущений процес прискореного перегляду режиму даних відносин у зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти України.

Розкрито стан нормативно-правового забезпечення та напрямки співробітництва України з НАТО. На сьогодні між Україною і Північно-атлантичним Альянсом підписаний 21 міжнародний договір, найважливішими з яких є Хартія про особливе партнерство від 1997 року та Декларація про її доповнення від 2009 року. Основними напрямками співробітництва виступають: 1) реформування збройних сил країн-учасниць та поглиблення відносин у сфері безпеки та оборони; 2) участь українського контингенту у місіях та навчаннях Альянсу; 3) уніфікація українських військових стандартів із «натівськими». Фактором поглиблення партнерського співробітництва України з НАТО стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року.

Вектор співпраці із професійними асоціаціями та організаціями зі стандартизації представлений імплементацією 46 міжнародних правил і стандартів, більшість з яких торкаються фінансової та митної справи, в рамках співробітництва з дев'ятьма МО.

Доведено, що найважливішим напрямком міжнародного співробітництва для України є співпраця з організаціями європейських країн. Україна співпрацює з двадцятьма чотирма міжнародними організаціями країн Західної Європи. У тринадцяти з них вона є повноправним членом, а

ще в одній — асоційованим членом. Ключовими партнерами нашої країни на Європейському континенті виступають Європейський Союз, Рада Європи, ОБСЄ. В цілому, з міжнародними міжурядовими організаціями країн Європи Україна найактивніше співпрацює у сфері захисту прав людини (27 документів); економіки й торгівлі (24 документи); інформаційної політики, культури і спорту (23 документи); правоохоронної діяльності (23 документи); сфері безпеки (20 документів); у митному і податковому співробітництві (10 документів); екології (9 документів); публічного управління та адміністрування (9 документів); енергетики (8 документів); міграційна політика (8 документів) тощо.

Наголошено на низці проблем, які з особливою гостротою проявились у зв'язку із повномасштабною агресією РФ проти України. Це, перед усім, неспроможність системи міжнародної безпеки запобігати і протидіяти збройним конфліктам. З іншого боку, повномасштабна війна позначилась на зростанні міжнародної підтримки України і активізації певних інтеграційних процесів. Серед них відзначено прискорення та результативність процедури отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС та реальну, а не декларативну інтеграцію з НАТО.

3. Схарактеризовано етапи реалізації євроінтеграційного курсу України та визначено його нормативно-організаційний рівень.

Виділено три етапи процесу реалізації євроінтеграційних прагнень України і:

- етап співробітництва і партнерства (1991-2014 рр.);
- етап політичної асоціації і економічної інтеграції (з 2014 – 2021 рр.);
- етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині).

На першому етапі налагоджується системний політичний діалог, створюється комплекс партнерських відносин у різних сферах, будуються договірно-правові засади співробітництва, триває поступове утвердження

євроінтеграційного курсу України. Серед основних програмно-стратегічних документів цього періоду: 1) Постанова Верховної Ради «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р.; 2) Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р.; 3) Програма інтеграції України до Європейського Союзу, схвалена Указом Президента від 14 вересня 2000 р.; 4) Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.

Договірно-правові та організаційні засади партнерства Україна з ЄС у цьому періоді було втілено у таких документах та діях, як: 1) Угода про партнерство і співробітництво (УПС) (червень 1994р.); 2) Спільна стратегія ЄС щодо України (грудень 1999р.); 3) Європейська політика сусідства (ЄПС) (травень 2004 р.); 4) План дій Україна-ЄС (лютий 2005 р.); 5) початок переговорного процесу (2007 р.) щодо укладення нового базового договору між Україною та ЄС - Угоди про асоціацію; 6) ініціатива «Східне партнерство» (2009 р.).

Втім, не зважаючи на досягнені результати на шляху євроінтеграції, зовнішньополітична практика України того періоду знайшла чітке відображення у терміні «багатовекторність». Остання, за своєю сутністю, означала розбіжність між задекларованою євроінтеграційною стратегією України та реальною політикою, керованою інтересами співпраці пострадянських еліт у рамках СНД на фоні неприкритого скептицизму Брюсселя щодо членства нашої країни в ЄС.

Другий етап визначається системоутворюючими зрушеннями у державотворчому процесі України, початком протистояння російській агресії, остаточним утвердженням незворотності євроінтеграційного курсу України, переходом партнерської взаємодії України з ЄС на якісно новий рівень, закріплений «Угодою про асоціацію» (2017). Ключовими факторами, що зумовили хід другого етапу реалізації євроінтеграційних прагнень України стали: 1) початок російської військової агресії 2014 р.; 2) посилення

гібридної експансії москви на європейському просторі; 3) солідаризація Європи навколо підтримки України у протистоянні з рф.

Договірно-правові та організаційні засади партнерства Україна з ЄС у цьому періоді було втілено у таких документах та діях, як: 1) підписання політичної частини Угоди про асоціацію (21 березня 2014 року); 2) підписання економічної частини Угоди про асоціацію (27 червня 2014 року); 3) синхронна ратифікація Верховною Радою України та Європейським Парламентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 року; 4) початок здійснення тимчасового застосування Угоди про асоціацію з 1 листопада 2014 року. (Однак через ультимативний тиск Росії тимчасове застосування економічної частини Угоди – «Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі» (ПВЗВТ) було відкладено до 1 січня 2016р.); 5) набуття чинності Угоди про асоціацію (1 вересня 2017 року); 6) впровадження безвізового режиму для українських громадян для поїздок до країн ЄС (набув чинності 11 червня 2017 року); 7) внесення змін до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», якими закріплено курс України на вступ до ЄС і НАТО (червень 2017 р.); 8) зміни до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в ЄС і НАТО (7 лютого 2019 року).

Зовнішня політика команди обраного у 2019 р. Президента України В. Зеленського продемонструвала прихильність до спадкоємності щодо євроінтеграційного курсу України. Серед конструктивних кроків та ініціатив цього періоду варто відзначити: 1) створення спільної парламентсько-урядової платформи євроінтеграції; 2) набуття права законодавчої ініціативи Урядовим офісом і профільним Віце-прем'єр-міністром; 3) запровадження практики «євроінтеграційних» засідань Кабінету Міністрів України; 4) запровадження відкритої для публічного доступу системи «Пульс Угоди», за допомогою якої можна відслідковувати процес реалізації Угоди; 5) відкриття регіональних офісів євроінтеграції.

В цілому, у 2021 році політика української влади на європейському напрямі сфокусувалась на намаганні формалізувати і визначити перспективи членства в ЄС на офіційному рівні, що залишало партнерську співпрацю України з ЄС на стадії невизначеного «перехідного періоду».

Третій етап військово-політичного співробітництва (2022 р. – по нині), який триває у складних драматичній обставинах не тільки для історії України, але й для всієї Європи і світу, позначений беззаперечною політичною, військовою та гуманітарною підтримкою України європейський співтовариством. Ключовою подією цього етапу стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС (23 червня 2022 р.) та офіційна рекомендація Єврокомісії почати переговори про вступ України до ЄС (8 листопада 2023 р.).

4. Визначено критерії для членства в ЄС та процедуру вступу у контексті українського досвіду. Зокрема визначено три ключових документи щодо критеріїв для вступу країни до ЄС:

- Маастрихтський договір 1992 року (Стаття 49) – містить географічні та загальні політичні критерії.

- Декларація Європейської ради 1993 року в Копенгагені («Копенгагенські критерії») – містить детально описані загальні критерії: політичні, економічні та законодавчі; надає схему переговорів з окремою країною-кандидатом та окреслює її окремі та детальні умови; зафіксує твердження, яке наголошує на тому, що приєднання нової країни «не може відбутись, поки не буде вирішено, що Союз має «здатність до приєднання» нового члену».

- Ніщський договір 2003 року – містить механізм, який би гарантував, що наявні країни-члени ЄС також відповідають цим критеріям.

Розглянуто три групи Копенгагенських критеріїв, відповідність яким є невід’ємною умовою отримання країною – кандидатом членства в ЄС:

- показниками політичного критерію є стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- показниками економічного критерію є дійова ринкова економіка та здатність справлятися з конкуренцією та ринковими перетвореннями в ЄС;
- показниками інституціонального критерію, або критерію членства («*acquis communautaire*») є зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей.

Визначено, що цей перелік критеріїв може доповнюватися ЄС у ході переговорів з країнами-кандидатами. І, як доводить практика, вимоги їх виконання для кожної нової країни-кандидата стають дедалі жорсткішими.

Розглянуто процедуру набуття членства в ЄС. Вона включає чотири етапи:

- 1) етап аплікації – подання заявки на вступ;
- 2) етап оцінювання – розгляд заявки та прийняття позитивного рішення;
- 3) етап переговорів – проведення переговорів з державою-кандидаткою;
- 4) етап ратифікації – підписання договору про вступ та набрання ним чинності.

Відзначено, що Україна знаходиться на етапі появи офіційної рекомендації Європейської комісії почати переговори про вступ України до ЄС (8 листопада 2023 р.). Станом на сьогодні Україна виконала 90% завдань, які були передумовою початку переговорів. Втім Єврокомісія вважає, що Україна має ще доопрацювати три з семи блоків рекомендацій, які стосуються боротьби з корупцією, прав національних меншин та створення правової бази деолігархізації. Підкреслено, що на шляху успішної реалізації

євроінтеграційної стратегії Україна повинна задіяти увесь можливий арсенал засобів та інструментів. Одним із них є співпраця України з міжнародними організаціями.

5. Окреслено ключові фактори впливу та специфіку співробітництва Києва і Брюсселя в умовах війни. Це:

- 1) ускладнення соціально-економічної ситуації в країнах ЄС, викликане припинення поставок російських енергоносіїв, блокадою експорту українського зерна і продовольства та в цілому несприятливою світовою кон'юнктурою;
- 2) міграційне навантаження (міграційна ситуація, що виникла внаслідок російської агресії 2022 р. є найшвидшим зростанням кризи біженців після Другої світової війни);
- 3) поширення настроїв євроскептицизму всередині ЄС (Італія, Угорщина, Словаччина, Нідерланди);
- 4) цілеспрямований гібридний вплив РФ з метою послаблення (розвалу) Євросоюзу (енергетичний шантаж, агресивна пропаганда, втручання у виборчий процес, фінансова та ідеологічна підтримка праворадикальних та популістських рухів, дискредитація державних структур європейських країн та інституцій ЄС, експорт корупції, шпигунська діяльність, провокування міграційних потоків українців, поширення російської діаспори за рахунок «хороших руских» і, як апогей, ядерна погроза).
- 5) консенсусний механізм ухвалення рішень, який уповільнює і гальмує важливі рішення ЄС, в тому числі з питань зовнішньої політики та розширення співдружності за рахунок нових членів;
- 6) послідовне формування політики стратегічного позиціонування ЄС щодо РФ (оголошення Росії державою-спонсором тероризму у

резолуції Європарламенту від 23 листопада 2022р., пропозиція Ж. Борелля щодо перегляду п'яти базових принципів відносин з росією, які були узгоджені ще у 2016р. та ін. офіційні документи).

Названо наслідки російської агресії щодо реалізації євроінтеграційного курсу ЄС. Це, з одного боку солідаризація Європи з Україною і прискорення позитивного розгляду питання українського членства в ЄС у контексті протистояння загарбницькій неоімперській стратегії росії на континенті. З іншого боку російська агресія загальмувала євроінтеграційні процеси в Україні, оскільки за майже два роки війни ми зазнали величезних людських та матеріальних втрат. Це змушує українське суспільство та керівництво країни робити переакцентуацію у виборі внутрішньо- та зовнішньополітичних пріоритетів на користь захисту життя громадян та збереження самої Української державності. У таких умовах об'єктивним є зниження темпів та результативності просування України на європейському векторі.

По-перше, ми спостерігаємо зниження динаміки соціально-економічного реформування в рамках реалізації Угоди про асоціацію Україна-ЄС, оскільки реалізація ключових напрямів Угоди не передбачає реалізацію в умовах воєнного стану та режиму бойових дій і потребує законодавчої адаптації до нових обставин.

По-друге, значно знизилась інвестиційна привабливість України як торгового та економічного партнера ЄС на фоні погіршення кон'юнктури у країнах самої співдружності.

По-третє, в умовах повномасштабної агресії Україна перетворилась на довгострокового реципієнта міжнародної донорської допомоги з боку ЄС, США та МВФ.

По-четверте, лєвова доля ресурсів України спрямована на забезпечення протистояння росії на воєнно-безпековому напрямі.

Визначено, що ця війна для українців є війною екзистенційною. Перемога у цій війні є не тільки умовою збереження Української

державності, але й умовою виживання самої української нації. Саме тому ключові політичні рішення і дії українського політикуму та увага суспільства сьогодні сфокусовані на темі війни. А в ситуації, коли режим військових дій увійшов у фазу окопної «війни на виснаження», євроінтеграційне питання, в силу обмеження внутрішніх ресурсів, не може забезпечуватись в повному обсязі.

У таких драматичних обставинах рекомендація Єврокомісії почати переговори з Україною про вступ до ЄС від 8 листопада 2023 р. може розглядатись як беззаперечна підтримка Європейського співтовариства Української державності та акт солідаризації з українським народом у боротьбі з російським агресором.

6. Окреслено та схарактеризовано роль міжнародних організацій в наданні Україні системної підтримки під час повномасштабної агресії росії у контексті реалізації євроінтеграційної стратегії України.

Зокрема визначено такі напрямки системної допомоги Україні з боку ЄС, як:

- політико-дипломатична підтримка та солідарність;
- воєнно-технічна допомога;
- фінансово-економічна та гуманітарна допомога;
- санкційна політика ЄС.

Ключовими суб'єктами політико-дипломатичної підтримки України під час повномасштабної агресії росії стали такі міжнародні організації, як ООН, Європейська Рада, Європейський парламент, Європейська комісія, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, ЮНЕСКО, G7, G20. Ключовими політико-правовими актами, прийнятими з ініціативи цих організацій стали Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» (жовтень 2022 р.), Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи, яка оголосила режим рф терористичним і закликала

до створення міжнародного трибуналу у найскоріший строк (жовтень 2022 р.), Резолюція G20 з засудженням війни в Україні (листопад 2022 р.) та ін. Суттєвими результатами активності ЄС разом з союзниками щодо засудження дій росії і її міжнародної ізоляції як країни-агресора стали: 1) виключення росії із складу Ради Європи; 2) позбавлення росії членства в Раді ООН з прав людини; 3) засудження агресії росії на міжнародних комунікативних майданчиках — ГА ООН, ЄС, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20; 4) визнання Європарламентом і низкою парламентів країн ЄС росії державою-спонсором тероризму; 5) виключення представників рф із ряду міжнародних організацій; 6) позбавлення представників росії права головування в Комітеті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У справі забезпечення воєнно-технічної допомоги ключовими партнерами України виступили такі міжнародні організації, як НАТО, Рада ЄС, Європейський фонд миру (EPF), контактна група з оборони України (UDCG) («Рамштайн»), Місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine). Основні напрямки цього сектору допомоги складають: а) постачання зброї (країни лідери – Польща, країни Балтії, Німеччина, Чехія, Франція і Словаччина; ключовий координатор - контактна група з оборони України (UDCG) («Рамштайн»)); б) організація професійної підготовки особового складу ЗСУ (відповідальна - Місія Євросоюзу з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine)).

Фінансово-економічна допомога ЄС Україні здійснюється такими організаціями, як Рада ЄС, Європейський парламент, Європейська комісія, Європейський фонд миру, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інші урядові та неурядові міжнародні організації.

Основні напрямки гуманітарної допомоги - забезпечення доступу до товарів і послуг першої необхідності як у країнах ЄС, так і в Україні для цивільних осіб, постраждалих від російської агресії. До подолання гуманітарної кризи в Україні сьогодні залучені Європейський механізм

цивільного захисту (EUCPM), Координаційний центр запобігання катастрофам при НАТО (EADRCC), Управління з координації гуманітарних питань ООН (OCHA), WFP (Глобальна продовольча програма), Дитячий фонд ООН (UNICEF), Агентство ООН у справах Біженців (UNHCR), Фонд з питань народонаселення (UNFPA), Програма розвитку ООН (UNDP), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Всесвітня організація здоров'я (WHO), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM) та багато інших механізмів реагування на катастрофи як на міжнародному, так і на національному рівні.

Наприкінці наголошено що, активна допомога європейської співдружності Україні в протистоянні широкомасштабній агресії РФ на політико-дипломатичному фронті, у сфері оборони та воєнно-технічного оснащення, у фінансово-економічних та гуманітарних питаннях доводить, що шлях до набуття нашою країною членства в ЄС відкритий. Однак варто зауважити, що реформи, та зміни, до яких нас спонукають партнери, потрібні не Європі, а саме нам. Євроінтеграційний маршрут з його складними перепонами, у вигляді досягнення відповідності Копенгагенським критеріям, слід розглядати як унікальний шанс для модернізації України навіть під час війни.

Акцентовано, що особливості української євроінтеграції, на відміну від інших країн-претендентів, визначається комплексом геополітичних факторів глобального масштабу, які мають вирішальне значення для майбутнього устрою Європи і світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Василенко О. Міжнародна гуманітарна допомога для України: перемоги та виклики 3.07.2022 URL: https://lb.ua/blog/oleksandra_vasylenko/525144_mizhnarodna_gumanitarna_dopomoga.html
2. ВВП України може впасти до 50%, якщо Росія продовжить обстріли інфраструктури — Шмигаль. — Forbes, 13 грудня 2022р. URL: <https://forbes.ua/news/vvp-ukraini-mozhe-vpasti-do-50-yakshcho-rosiya-prodovzhit-obstrili-infrastrukturi-shmigal-13122022-10468>.
3. Відповідальність міжнародних організацій: монографія / Д. О. Денисова ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. І. Дмитрієва. Одеса : Фенікс, 2014. 323 с.
4. Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні від 1 вересня 2014р. — Представництво ЄС в Україні. URL: eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_01_01_uk.htm.
5. Висновки Європейської Ради щодо України (16 липня 2014 року) . URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/25564-visnovki-jevropejsykoji-radi-shhodo-ukrajini-16-lipnya-2014-roku>
6. Війна в Україні: кількість біженців досягла 3,8 млн людей. 28 березня 2022р. — Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/28/novyna/suspilstvo/vijna-ukrayini-kilkist-bizhencziv-dosyahla-38-mln-lyudej>.
7. Войтович Р. Влив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз). Київ: НАДУ, 2007. 680 с.
8. Глобальні тренди міжнародних відносин. Монографія. К. : Вадекс, 2020. 524 с.

9. Діяльність Міжнародної організації праці: навч. посіб. / [Ю. Д. Древаль та ін. ; за заг. ред. Ю. Д. Древаля]. Харків : ХНАДУ. 2015. 184 с.
10. Довгаль О. А., Фоміна Є. В. Інтелектуалізація глобального економічного розвитку : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 192 с.
11. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
12. Доронцева Є. Між радянським минулим та європейською інтеграцією. Вокс Україна 19.10.2022. URL: <https://voxukraine.org/mizh-radyanskym-mynulym-ta-yevropejskoyu-integratsiyeyu-oglyad-spivpratsi-ukrayiny-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy-ta-spilnotamy-derzhav> (дата звернення 10.10.2023).
13. Єврокомісія рекомендувала почати переговори з Україною про вступ до ЄС. Але є умови. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c7254p77ezpo>
14. Європарламент визнав РФ державою - спонсором тероризму й закликав до її міжнародної ізоляції — резолюція. — Інтерфакс-Україна, 23 листопада 2022р. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/873954.html>.
15. Європарламент закликав до розслідування злочинів РФ в Україні із притягненням причетних осіб до відповідальності — резолюція. — Інтерфакс-Україна, 23 листопада 2022р. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/873971.html>.
16. Європарламент оголосив Угорщину автократією. — Укрінформ, 16 вересня 2022р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricworld/3572533-evroparlament-ogolosiv-ugorsinu-avtokratie-u-so-ce-oznachaє.html>.
17. Європарламент підтримав кандидатський статус для України і Молдови. URL: www.eurointegration.com.ua
18. Європейська інтеграція України: російський фактор. *Національна безпека і оборона*. 2020р. №1-2. С.63-64.

- 19.Європейська та євроатлантична інтеграція: навчальний посібник [О.В. Баула, Т.В. Божидарнік, Т.М. Вісіна, Н.М. Галазюк, О.М. Зелінська О.Я. Кравчук та ін.] за заг. ред. О.М. Лютак. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 2016. 376 с.
- 20.Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.) / Артьомов Іван Володимирович, Віднянський Степан Васильович, Тодоров Ігор Ярославович, Токар Петро Васильович. Ужгород 2022. 284 с.
- 21.Євросоюз передав Києву опитувальник для отримання статусу кандидата. URL: www.eurointegration.com.ua
- 22.Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah> МЗС України. Офіційний сайт.
- 23.Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah>
- 24.ЄС «майже вдвічі» відстає від США у допомозі Україні, вказують німецькі аналітики. Голос Америки, 11 жовтня 2022р. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6784769.html>.
- 25.ЄС погодився надати Україні оцінку, що пришвидшить переговори про вступ. 03.02.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/3/7155485/>
- 26.ЄС почав перегляд принципів майбутніх відносин з Росією. Європейська правда, 14 листопада 2022р. URL:<https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/14/7376322>.
- 27.ЄС продовжує надавати необхідну гуманітарну допомогу Україні. Євроінтеграційний портал, 29 вересня 2022р. URL:[https:// eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/yes-prodovzhuye-nadavaty-neobhidnu-gumanitarnu-dopomogu-ukrayini](https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/yes-prodovzhuye-nadavaty-neobhidnu-gumanitarnu-dopomogu-ukrayini).

- 28.3 початку війни в Україні загинули майже 7 тис. цивільних людей — ООН. Українська правда, 28 грудня 2022р. URL:<https://www.pravda.com.ua/news/2022/12/28/7382634>.
- 29.Задорожна С. Членство в ЄС: процедура прийняття. URL:<https://law.chnu.edu.ua/chlenstvo-v-es-protsedura-priyniattia/>
- 30.Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2015-2020), URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/aa_implementation_report_2015-2020_ukr_final_0.pdf
- 31.Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.pdf.
- 32.Інноваційний потенціал України в міжнародних відносинах. Монографія. К.: Центр вільної преси, 2014. 284 с.
- 33.Історія становлення відносин Екраїна-ЄС /Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>
- 34.Кількість українських біженців, зареєстрованих у Європі, перевищила 7 мільйонів — нові дані ООН. — Голос Америки, 8 вересня 2022р., URL:<https://ukrainian.voanews.com/a/kilkist-zhertv-ta-bizhentsiv-zroslo-onn/6736396.html>.
- 35.Ковтун. О. Організація міжнародна // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.:Парламентське видавництво, 2011. с.517
- 36.Колінець Л.Б. Новий світовий фінансовий порядок: Монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2018. 360 с.
- 37.Копенгагенські критерії. Радіо Свобода. 30 січня 2019 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29742409.html>
- 38.Копенгагенські критерії: Укладач Є.Д. Прудченко. Дніпро. 2007. 30 с.

- 39.Кравченко С.О., Кравченко В.В. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* Том 28 (67) №1.2017. С. 6 – 11.
- 40.Кулеба назвав дві країни ЄС, які не постачають Україні зброю. — Європейська правда, 22 серпня 2022р., URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/22/7364377>.
- 41.Міжнародні організації: навч. посібник /За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Логвінової Н.С. К.: Центр навчальної літератури, 2009. 223с.
- 42.Мокій А., Яхно Т., Бабець І. Міжнародні організації: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури. 2011. 280 с.
- 43.Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі : монографія / за заг. ред. докт. екон. наук, проф. М. О. Кизима, канд. техн. наук, проф. І. Ю. Матюшенка. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. 212 с.
- 44.Підсумковий документ саміту Великої двадцятки на Балі з рішучим засудження війни в Україні було підтримано одноголосно, включаючи Росію. — DW, 16 листопада 2022р., URL: <https://www.dw.com/uk/liderig20-zasudili-vijnu-rf-proti-ukrainideklaracia/a-63773354>.
- 45.Піпченко Н.О. Європейські комунікації. К. : ВАДЕКС, 2021. 136 с.
- 46.План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/pz-ua-1106-final.pdf>.
- 47.Представництво ЄС в Україні: Висновки Європейської Ради щодо ситуації в Україні від 1 вересня 2014р., URL: eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2014/2014_09_01_01_uk.htm.
- 48.Президент Європарламенту закликав призупинити членство росії в Радбезі ООН. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., URL:<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368840>.

- 49.Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010р. № № 2411-VI / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.527 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
- 50.Про затвердження «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»: Указом Президента України від 11 червня 1998 року N 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>
- 51.Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 37, ст.379 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>
- 52.Програма інтеграції України до Європейського Союзу. Схвалена Указом Президента N 1072/2000 (1072/2000) від 14.09.2000 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>
- 53.Рада ЄС схвалила допомогу Україні у розмірі 18 млрд євро. — Інтерфакс-Україна, 10 грудня 2022р., URL: <https://interfax.com.ua/news/general/877618.html>.
- 54.Рада ЄС ухвалила Європейський фонд миру на 5 мільярдів. — Укрінформ, 22 березня 2021р., URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3212892-rada-es-uhvalila-evropejskij-fond-miru-na-5-milardiv.html>.
- 55.Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір. Монографія.— К. : Центр вільної преси, 2016. – 528 с.
- 56.Резніков В. В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика Х.: НУЦЗУ, 2020.
- 57.Свида Т.О. Міжнародні організації: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ». 2016. 36 с.
- 58.Седоренко С. Кандидат авансом: 7 вимог, які має виконати Україна, щоб ЄС не скасував її новий статус. Європейська правда (укр.).

- 59.Сидорук Т. Європейська політика сусідства і процеси реформування у країнах Східної Європи. *Політичний менеджмент*. 2010.№4.С. 160 – 170.
- 60.Скрипник О. Історія міжнародних організацій: навч. посібник. Умань: ПП Жовтий. О.О. 2011. 226 с.
- 61.Солодкова К.А., Бойчук Д.С. Копенгагенські та Мадридські критерії вступу до Європейського Союзу: перспективи для України. *Молодий вчений*. № 11 (75), листопад 2019. С. 400 – 403.
- 62.Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text
- 63.Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах. Монографія – К. : Вадекс, 2018. 542 с.
- 64.Стройко Т.В. Міжнародні організації: Навч. посіб.: К.: Кондор-Видавництво. 2018. 250 с
- 65.Суліма Є.М. , Шепелєв М. А. Глобалістика: підручник. К.: Вища школа. 2010. 544 с.
- 66.Теоретико-правові засади європейської інтеграції України: монографія / А. А. Моца, Д. М. Бєлов, Ю. М. Бисага ; Держ. вищ. навч. закл. "Ужгород. нац. ун-т", Ін-т держави і права країн Європи. Ужгород : Ліра, 2015. 278 с.
- 67.Україна: 30 років на європейському шляху / Ю.Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. К.: Заповіт, 2021. 392 с.
- 68.Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. №1-2. 2022.С.1-132.
- 69.Україна отримала €24,1 млрд., або 65% заявленої партнерами допомоги. — Інтерфакс-Україна, 28 жовтня 2022р., URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/868640.html>.

70. Урядовий портал: Порядок денний асоціації Україна-ЄС, URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_248012532/UA_15-1%20final.pdf;
71. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 жовтня. — Економічна правда, 6 жовтня 2022р., URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/6/692303>.
72. Хліб у країнах Європи подорожчав на 18% за рік — Євростат. — Європейська правда, 20 вересня 2022р., URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/20/691651>.
73. Ходанич Х. Сутність та функції міжнародних організацій у сучасних міжнародних відносинах. *Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць*. Випуск 1 (20), 2018. С. 253 – 263.
74. Хотін Р. Чи вступить Україна до ЄС у 2030 році? Радіо Свобода. 08. 11. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-chlenstvo-v-yees-2030-rik/32675010.html>
75. Час для війни, і не лише з Росією. Які пріоритети ЄС визначила Урсула фон дер Ляєн на 2023 рік. — Європейська правда, 15 вересня 2022р., URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/15/7146813>.
76. Чотири з семи кроків виконані – Єврокомісія оцінює готовність України до переговорів про вступ до ЄС/ Радіо Свобода. 07 листопада 2023 р. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-otsinka-yevrokomisiya-perehovory-ukrayina/32674295.html
77. European Council conclusions on the Russian military aggression against Ukraine, 24 March 2022. URL: www.consilium.europa.eu (англ.). Архів оригіналу за 14 жовтня 2023.
78. G-7 засудила плани кремля про псевдореферендуми і ядерні загрози, обіцяє санкції. — Європейська правда, 23 вересня 2022р., URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/09/23/7368712>.

- 79.Georgia's EU accession hopes. www.networkeurope.org (англ.). URL:
https://web.archive.org/web/20090321090155/http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/23a2_en.htm
- 80.Preparing Public Administration for the European Administrative Space. SIGMA Papers № 23. URL:
www.sigmaweb.org/pdf/SIGMA_SP23_98E/pdf (дата звернення: 10.10.2023).
- 81.Press remarks by Neighbourhood and Enlargement Commissioner Olivér Várhelyi, following the informal General Affairs Council (англ.). 22 червня 2023.Stockholm: European Commission.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_23_3460
- 82.The Maastricht Treaty (PDF). Treaty on the European Union. eurotreaties.com. 7 лютого 1992. URL:
<https://webcitation.org/6Hds82MCh?url=http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf>